

Essi Mäki-Mantila & Ella Tiisjärvi

Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa kasvattajien näkökulmasta

Opinnäytetyö

Syksy 2017

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Seinäjoen ammattikorkeakoulu

Tutkinto-ohjelma: Sosionomi

Suuntautumisvaihtoehto:

Tekijä: Essi Mäki-Mantila ja Ella Tiisjärvi

Työn nimi: Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa kasvattajien näkökulmasta

Ohjaaja: Helena Järvi

Vuosi: 2017

Sivumäärä: 68

Liitteiden lukumäärä: 2

Opinnäytetyössä tutkittiin varhaiskasvattajien asenteita ja näkemyksiä sukupuolisensitiivisyydestä ja tasa-arvokasvatuksesta varhaiskasvatuksessa. Tutkimus toteutettiin Seinäjoen kaupungin kahdessa päiväkodissa, jotka pysyvät tutkimuksessa nimettöminä eettisyyden vuoksi. Tutkimus toteutettiin kevään ja kesän 2017 aikana. Tutkimusaineisto analysoitiin syksyllä 2017.

Tutkimuskysymyksiä tutkimuksessa olivat: Miten kasvattajat voivat tukea lasten kasvua ja kehitystä sukupuolisensitiivisyys huomioiden? Miten ja millaisissa tilanteissa kasvattajat ovat sukupuolisensitiivisiä? Millaisena sukupuolisensitiivisyys koetaan?

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Tutkimuksen aineisto kerättiin henkilökohtaisilla kyselylomakkeilla, jotka oli laadittu etukäteen yhteistyössä päiväkodinjohtajien kanssa. Kysymykset käsitelivät kasvattajien näkemyksiä sukupuolisensitiivisyydestä ja sukupuolten välisestä tasa-arvokasvatuksesta. Kyselylomakkeisiin vastasi yhteensä 24 kasvattajaa.

Tulokset osoittavat, että vastaajat tiedostavat hyvin, mitä tarkoitetaan sukupuolisensitiivisellä työ-otteella ja pyrkivät toimimaan sen mukaisesti. Sukupuolisensitiivisyys liitettiin olennaisesti tasa-arvoon ja lapsen yksilölliseen huomioimiseen. Kasvattajat kokivat sukupuolisensitiivisyyden toteutuvat parhaiten lasten vapaamuotoisessa leikeissä, mutta olivat havainneet sitä myös muissa arjen tilanteissa. Tuloksista käy ilmi kehittämisen kohteita, joiden avulla sukupuolisensitiivisyys saataisiin käsitteenä tunnetummaksi sekä yleisesti käytännönläheisemmäksi työskentelytavaksi. Kehittämiskohteita voisivat olla muun muassa koulutusten lisääminen aiheesta, yhtenäiset toimintalinjaukset päiväkodeissa aiheen tiimoilta sekä käsitteen selkeyttäminen arkikieleen sopivaksi.

Avainsanat: sukupuolirooli, kohtaaminen, sosiaalinen sukupuoli, sukupuolisensitiivisyys, tasa-arvokasvatus, varhaiskasvatus, yksilöllisyys

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Social Services

Specialisation: Bachelor of Social Services

Author/s: Essi Mäki-Mantila and Ella Tiisjärvi

Title of thesis: Gender Sensitivity in Early Childhood Education from Educators' Point of View

Supervisor(s): Helena Järvi

Year: 2017

Number of pages: 68

Number of appendices: 2

This thesis studies the attitudes and views of early educators about gender sensitivity and equality in early education. The study was conducted in two kindergartens of the City of Seinäjoki, which remain in the study anonymously because of ethics. The study was conducted in spring and summer 2017. The research material was analyzed in autumn 2017. The research questions were: How can educators support children's growth and development regarding gender sensitivity? How and in what kind of situations are educators gender sensitive? How is gender sensitivity experienced?

The thesis was carried out as a qualitative study. The material of the thesis was collected through personal questionnaires which were carried out with the day care officers. The questions addressed educators' views on gender sensitivity and gender equality education. The questionnaires were answered by a total of 24 educators.

The results show that respondents are aware of what is meant by a gender sensitive job and try to act accordingly. Gender sensitivity was essentially attached to equality and the individual consideration of the child. Educators felt that gender sensitivity was best achieved in children's free-form games, but they also found it in other everyday situations. The results indicate the development targets whose gender sensitivity would become more conceptualized and generally more pragmatic. Development topics could include, among other things, adding training to the topic, coherent action plans in day care centers, topics for the team, and clarification concepts for everyday language to fit.

Keywords: gender roles, encounter, social gender, gender sensitivity, equality education, early childhood education, individuality

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
SISÄLTÖ	4
Kuva-, kuvio- ja taulukkoluettelo	6
1 JOHDANTO	7
2 SUKUPUOLEEN LIITTYVIÄ KÄSITTEITÄ	9
2.1 Sukupuolisensitiivisyys käsitteenä	9
2.2 Sukupuolineutraalisuus varhaiskasvatuksessa	10
2.3 Sukupuoli-identiteetin kehittyminen.....	11
2.4 Sukupuolen moninaisuus	13
3 SUKUPUOLI VARHAISKASVATUKSESSA.....	15
3.1 Lapsen sukupuoli-identiteetin tukeminen varhaiskasvatuksessa	15
3.2 Sukupuolittunut varhaiskasvatus.....	16
3.3 Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa.....	17
4 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TAVOITTEET	21
4.1 Aiheen valinta ja yhteistyötahot.....	21
4.2 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	22
4.3 Aikaisemmat tutkimukset ja hankkeet	22
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	26
5.1 Laadullinen tutkimus	26
5.2 Aineistonkeruumenetelmät	27
5.3 Tulosten analysointi	29
5.4 Eettisyys ja luotettavuus	30
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	32
6.1 Vastaaajien taustatiedot.....	32
6.2 Koulutus ja tiedonsaanti	32
6.3 Sukupuolisensitiivisyys kasvattajien näkökulmasta.....	35
6.3.1 Sukupuolisensitiivisyyden tärkeys kasvattajien kokemuksena	36
6.3.2 Kasvattajien ajatukset ja tunteet	37
6.3.3 Sukupuolten tasa-arvon tukeminen	38
6.4 Lasten sukupuoliroolit	39

6.4.1 Sukupuolirooleihin vaikuttavat tekijät	40
6.4.2 Sukupuoliroolin vaikutus ja näkyvyys arjessa	41
6.5 Tyttöjen ja poikien erot.....	42
6.6 Kasvattajien kokemukset	43
6.6.1 Kasvattajien kokemuksia sukupuolen huomioinnista	43
6.6.2 Sukupuolittuneen jaottelun haastaminen	44
6.6.3 Kasvattajan ja lapsen välinen kohtaaminen	45
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	47
7.1 Tutkimustulosten yhteenveto	47
7.2 Tutkimustuloksista esiin tulleita kehittämiskohteita	53
7.3 Oman ammatillisen kasvun ja opinnäytetyöprosessin tarkastelu	55
LÄHTEET	57
LIITTEET	61

Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo

Taulukko 1. Mistä kasvattajat ovat saaneet tietoa.....	34
Taulukko 2. Mistä kasvattajat kaipaisivat tietoa	34
Taulukko 3. Kasvattajien suhtautuminen sukupuolisensitiivisyyteen.....	37
Taulukko 4. Missä tilanteissa kasvattajat voivat olla sukupuolisensitiivisiä	39
Taulukko 5. Sukupuoliroolin merkitys kasvussa ja kehityksessä.....	40
Taulukko 6. Sukupuolirooleihin vaikuttavia tekijöitä	41
Taulukko 7. Missä tyttöjen ja poikien erot näkyvät	43

1 JOHDANTO

Sukupuolisensitiivisyys ja sukupuolten välinen tasa-arvokasvatus ovat viime vuosina puhuttaneet sekä varhaiskasvattajia että muita ihmisiä. Tämä johtuu siitä, että nämä käsitteet ovat olleet paljon esillä julkisissa tiedotusvälineissä ja herättäneet hyvin monenlaisia tunteita, positiivisesta negatiiviseen. Yleisellä tasolla sukupuolten tasa-arvoon ja sukupuolen moninaisuuteen oleellisesti liittyvät asiat ovat ajankohtaisia ja kovan kiistelyn kohteena yhteiskunnassamme. On havaittu, että perinteiset selkeät sukupuoliroolit ovat murtumassa. Sukupuoliroolit alkavat muodostua jo pienelle lapselle, minkä vuoksi on sukupuolisensitiivisyys tärkeä ja ajankohtainen aihe myös varhaiskasvatuksessa. Lisäksi varhaiskasvatuslaissa korostetaan tasa-arvokasvatusta, ja tämä korostuu nykyään vahvasti myös päiväkodin arjessa (Ylitapio-Mäntylä 2012c, 56).

Sukupuolisensitiivisyys on monien mielestä epäselvä ”sanahirviö”, ja useasti se sekoitetaan negatiivisia tai vähintäänkin ristiriitaisia ajatuksia herättävään sukupuolineutraalisuuteen, jossa sukupuolta ei tuoda esiin millään tavalla. Tutkimuksessa tarkoituksena onkin selvittää varhaiskasvattajien näkemyksiä, ajatuksia ja tietämystä sukupuolisensitiivisyydestä, jolla tarkoitetaan taitoa huomioda sukupuoli korostamatta tiettyjä stereotyyppisiä sukupuolirooleja. Sukupuolisensitiivisyys ohjauksessa tarkoittaa erityisesti tiedostavaa sekä oivalluksia synnyttävää ajattelua (Hynninen & Juutilainen 2006, 5).

Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa yhtenäistä tietoa työntekijöiden näkemyksistä sukupuolisensitiivisestä työstä päiväkodissa, miten kasvattajat kokevat tasa-arvokasvatuksen ja sukupuolisensitiivisyyden ja miten kasvattajat itse omassa työssään tukevat tasa-arvokasvatuksen ja sukupuolisensitiivisyyden toteutumista.

Tutkimustyötä alettiin tehdä sen pohjalta, että varhaiskasvatushenkilökunnalta kyseltiin aiheita, joista he halusivat saada tarkempaa ja jopa uutta tietoa. Lukuisista aihevaihtoehdoista päädyttiin tutkimaan sukupuolisensitiivisyyttä. Tämä johtui osaksi siitä, että se oli myös tutkijoille ennestään tuntematon käsite, joka puolestaan lisäsi motivaatiota tutkimuksen toteuttamiseen. Aiheena sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa on tärkeä tutkimuskohde, koska nykyään varhaiskasvatuslainsäädäntö ja sen pohjalta tehdyt varhaiskasvatuksen

toteutusta ohjaavat asiakirjat, painottavat tasa-arvoista kasvatusta lapsille sukupuolesta riippumatta.

Tutkimuskysymyksinä opinnäytetyössä olivat seuraavat kysymykset: Miten kasvattajat voivat tukea lasten kasvua ja kehitystä sukupuolisensitiivisyys huomioiden? Miten ja millaisissa tilanteissa kasvattajat ovat sukupuolisensitiivisiä? Millaisena sukupuolisensitiivisyys koetaan?

2 SUKUPUOLEEN LIITTYVIÄ KÄSITTEITÄ

Seuraavissa alaluvissa käsittelemme sukupuoleen ja sen ympärille kytkeytyviä asioita. Määrittelemme ensin opinnäytetyömme pääaiheen, eli sukupuolisensitiivisyyden, jonka jälkeen avaamme sukupuolineutraalisuuden käsitettä, joka useasti sekoitetaan sukupuolisensitiivisyyteen. Näiden käsitteiden jälkeen avaamme lapsen sukupuoli-identiteetin kehittymistä ja sukupuolen moninaisuutta.

2.1 Sukupuolisensitiivisyys käsitteenä

Sensitiivisyydellä tarkoitetaan arkikielessä ihmisen herkkyyttä nähdä, kuulla ja kokea asioita sekä tunteita monelta eri kannalta. Sukupuolisensitiivisyys on puolestaan ihmisen taitoa ymmärtää ja huomioida sukupuolta yksilön biologisuuden lisäksi sosiaalisesta ja kulttuurisesta näkökulmasta. Sukupuolisensitiivisyys koetaan myös eräänlaisena taitona, jonka avulla huomataan omia ja toisten yksilöiden sukupuolittuneita käytäntöjä. (Ylitapio-Mäntylä 2012b, 26).

Sukupuolisensitiivisyys on viime aikoina puhututtanut niin kasvatustyön ammattilaisia kuin muitakin ihmisiä. Sukupuolisensitiivisyyttä korostetaan uudessa varhaiskasvatuslaissa, jossa tuodaan esiin, että kaikille lapsille tulee mahdollistaa yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatuksessa, edistää sukupuolen tasa-arvoa ja antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä, kielellistä, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa (L 19.1.1973/36, 2 a §).

Sukupuolisensitiivisyys on käsitteenä jo monelle haastava ja herättää ihmisissä monenlaisia tunteita, niin positiivisia kuin negatiivisia. Tähän vaikuttaa tietämättömyys käsitteen oikeasta tarkoituksesta. Monesti sukupuolisensitiivisyys yhdistetään sukupuolineutraalisuuteen, mutta todellisuudessa ne tarkoittavat täysin eri asioita. Sukupuolisensitiivisyydessä sukupuoli huomioidaan, eikä siinä pyritä niin sanotusti sukupuoleettomuuteen, vaan sukupuolen huomiointi tapahtuu lokeroimatta ihmisen tekoja, käyttäytymistä tai muuta sukupuolisuuteen liittyvää ominaisuutta. Sukupuolisensitiivisyyden tärkein tavoite on luoda ajatus- ja asennemaailma, joka ei nosta sukupuolta merkittävään asemaan. (Ylitapio-Mäntylä 2012b, 26.)

2.2 Sukupuolineutraalisuus varhaiskasvatuksessa

Viime vuosien aikana esiin on noussut sukupuolineutraalisuuden käsite. Käsite neutraali ymmärretään usein tasaisuutena ja samanlaisena toimintana huomioimatta henkilöiden eroja, muun muassa heidän sukupuoltaan. Kasvatuksen kannalta sukupuolineutraalinen ajattelutapa voi johtaa helposti sukupuolen huomioimatta jättämiseen, jolloin on mahdollista, etteivät lasten eroavat persoonallisuudet tai luonteenpiirteet tule niin selkeästi esiin. (Ylitapio-Mäntylä 2012b, 25.)

Sukupuolineutraali kasvatusta on ideana muodostunut viime vuosikymmenen aikana ja se on noussut esiin sosiaalitieteellisistä tutkimuksista. Näiden tutkimusten mukaan sukupuoli määrittyy ja kehittyy lapsen tekemisen ja sosiaalisen maailman kautta. (Salonen 2011, 150.) Sukupuolineutraali ajattelu on jalkautunut varhaiskasvatuksen kentälle, tällä pyritään vähentämään varhaiskasvatuksen arjen sukupuolittuneisuutta. Sukupuolineutraalin kasvatuksen tarkoituksena on, että kaikkia lapsia kohdeltaisiin samalla tavalla, eikä lapsilta rajattaisi mitään tekemistä tai kohtelua heille kuulumattomiksi. Tällöin myös lapsen sukupuolelta ummistetaan silmät kokonaan, eikä sitä huomioida millään tavalla. ”Kaikille samalla tavalla”-ajattelutapa kuvaa siis sukupuolineutraalisuutta todella hyvin. Kuitenkin käytännössä sukupuolineutraalisuus on lähinnä tarkoituksenmukaista tai tarkoituksetonta sukupuolten välisten erojen piilottamista ja sivuuttamista. (Syrjäläinen–Kujala 2010, 32.) Sukupuolineutraaluuudessa painotetaan ajattelutapaa sukupuolten samanlaisuudesta. Ajattelutavan mukaan muun muassa yhteiskunnassa sukupuolella ei saisi olla tai ei ole mitään merkitystä. (Kuusipalo 2002, 212.)

Sukupuolineutraalia kasvatusta toteuttaessa toiminta johtaa usein totaaliseen sukupuolen huomiotta jättämiseen. Neutraalissa kasvatuksessa ajatellaan samanlaisen toimintatavan toimivan jokaiselle lapselle, hänen sukupuolestaan ja tarpeistaan huolimatta, jolloin lasten väliset erot jäävät huomioimatta. Sukupuolineutraalin ajattelun tarkoituksena on taata lapselle tasa-arvoinen kasvatusta, mutta se saattaa olla este sen toteutumiselle. Sukupuolineutraali ajattelu voi täten estää sukupuolittuneiden käytäntöjen huomaamisen ja

huomioimisen varhaiskasvatuksessa ja siten vain lisätä eriarvoisuutta. (Ylitapio-Mäntylä 2012b, 25)

2.3 Sukupuoli-identiteetin kehittyminen

Sukupuoli-identiteetti on laaja käsite, jolla tarkoitetaan sitä, että ihminen kokee itsensä tytöksi tai pojaksi, sekä tiedostaa sen, että kehitty pysyvästi mieheksi tai naiseksi (Anttila ym. 2005, 93). Sukupuoli-identiteetti koetaan yksilön sisäisenä tunteena siitä, mitä sukupuolta hän kokee edustavansa. Sukupuoli-identiteetillä viitataan pääsääntöisesti yksilön minäkuvan ulkopuolelle näkyvään puoleen ja onkin merkittävä osa ihmisen minä käsitystä. Oma identiteetti voidaan kokea erilaisena erilaisissa tilanteissa, jonka vuoksi oman koetun identiteetin esilletulo vaihtelee yksilöittäin, mutta myös tilanneittain. (Pirskanen 2006, 94.)

Sukupuoli-identiteetin muodostuminen alkaa jo pienellä lapsella. Tavanomaista on, että lapselle jo pienestä lähtien kerrotaan tai osoitetaan kumpaa sukupuolta hän edustaa, esimerkiksi tyttövauvoja kutsutaan sieviksi ja poikavauvoja puolestaan potraksi (Cacciatore 2006, 209). Tämän myötä jo pienelle lapselle kehitty asenne ja selkeä käsitys siitä, mitä sukupuolta hän edustaa.

Sukupuoli-identiteetti käsittää sen, miten ihminen ymmärtää, että kumpaa sukupuolta hän edustaa. Sukupuolirooli puolestaan käsittää yhteisöjen ajattelutavat ja asenteet siitä, mitkä ovat miesten ja naisten roolit. (Jarasto & Sinervo 1997, 168.) Lapset osaavat havainnoida ja omaksua jo varhain vallitsevia sukupuolirooleja. Jo 2–3-vuotiaana lapsi osaa erottaa naisten ja miesten välillä fyysisiä eroja, erilaisia käyttäytymismalleja ja piirteitä, eli sukupuolirooleja. Kun lapsi on oppinut havaitsemaan näitä sukupuolten roolieroja, voi hän tuoda niitä selkeästi leikeissään esille. Varhaisessa vaiheessa lapsi liittyy sukupuoleen erilaisia käyttäytymisen malleja ja piirteitä eli sukupuolirooleja. (Einon 2002, 131; Anttila ym. 2005, 93.)

Lapsen tiedostaessa oman sukupuolensa, hän saattaa kiinnostua uudesta näkökulmasta vastakkaisen sukupuolen vanhemmastaan. Tämä näkyy esimerkiksi siten, että pieni lapsi ilmoittaa menevänsä isona naimisiin oman isänsä tai äitinsä

kanssa. Tätä ilmiötä Sigmund Freud (1969, 87) kutsuu oidipaalivaiheeksi. Vaihe esiintyy lapsen ollessa noin kolmevuotias. Tilanteesta selvittää useimmiten siten, että lapsi ymmärtää, ettei vanhempansa saaminen itselleen onnistu, ja tämän ymmärtämisen seurauksena lapsi ottaa herkästi oman sukupuolen vanhemmastaan esikuvansa. (Anttila ym. 2005, 93.)

Leikki-ikäiselle lapselle on vielä hyvin tavanomaista, että lapsi kuvittelee sukupuolen olevan vaihdettavissa oleva ominaisuus. Tietoisuus sukupuolieroista voi herättää lapsessa kateuden tunteita. Ennen kouluikää lapsi kuitenkin yleensä ymmärtää, ettei sukupuoli ole vaihdettavissa ja lapsi hyväksyy oman biologisen sukupuolensa osaksi omaa identiteettiään. (Anttila ym. 2005, 93.)

Lapsen kasvaessa myös sukupuoli-identiteetti kehittyy. Tyttölapset harjoittavat leikeissään useimmiten hoivaamis- ja ihmissuhdetaitoja kuin taas puolestaan poikalapset kehittävät leikeissään seikkailu- ja ryhmätaitoja. Tällä tavoin lapset omaksuvat oman sukupuolensa mukaisia rooleja ja toimivat niiden mukaan.

Leikki ei ole kuitenkaan ainut sukupuoli-identiteettiä kehittävä tekijä. Myös lasten vanhemmat ja muut arjessa osallisena olevat aikuiset useimmiten johdattelevat lasta sellaiseen toimintaan, pukeutumistyyliin tai puhetapaan, mitkä ovat tietyille sukupuolelle sopivaa yleisen käsityksen mukaisesti. Lapsen sukupuoli-identiteetin kehittyessä ei kuitenkaan ohjatut suuntaviivat pakota lasta tietynlaiseen kehitykseen, vaan molemmissa sukupuolissa on taitoja sekä tarpeita kumpaankin sukupuolen suuntaan. (Cacciatore 2006, 209–210.) Myös media vaikuttaa merkittävästi siihen, miten lapselle muodostuu näkemys sukupuolirooleista ja kuinka kaavamaisesti pieni lapsi näkee sukupuoliroolit (Anttila ym. 2005, 93).

Sukupuoli-identiteetin kehittyminen ja sukupuoliroolien työstäminen jatkuvat erittäin vahvasti murrosikäisillä lapsilla. Silloin myös nuoren seksuaalinen vietti alkaa herätä fyysisen ja henkisen kehityksen myötä ja seksuaalisuudesta tulee merkittävä osa arkea. Silloin omaa seksuaalista identiteettiä rakennetaan ja korostetaan tietynlaisten odotusten ja piirteiden avulla, esimerkiksi nuorten seurustelusuhteet (Cacciatore 2006, 210).

Ihmisen seksuaalisuus ja sukupuoli-identiteetti ovat hänen oma ominaisuutensa, joka osittain on pysyvä, mutta myös osittain kehittyvä ja mukautuva. Siihen vaikuttaa

kolmen kerroksen kokonaisuus: järjen, tunteen sekä biologian vaikutukset, jotka muokkaavat sukupuoli-identiteetin kehitystä tiettyyn suuntaan. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2010, 10.) Edellä mainitut tekijät eivät yksinään ole vaikuttavia tekijöitä sukupuoli-identiteetin muodostumiseen. Yhteiskunta ja kulttuuri vaikuttavat myös merkittävästi sukupuoli-identiteetin muovautumiseen tietynlaiseksi.

Identiteetti on eräänlainen kokonaiskäsite ihmisestä, ja se muodostuu biologisen ja fyysisen osa-alueen lisäksi psyykkisestä ja sosiaalisesta osa-alueesta kokonaisuudeksi. Sukupuoli-identiteetti on dynaaminen ja vahvasti sidoksissa ympäröivään kulttuuriin ja ympäristöön. (Karrasch ym. 2011, 117.)

Ihmisen identiteettikäsite muodostuu sosiaalisesta identiteetistä ja henkilökohtaisesta identiteetistä. Henkilökohtainen identiteetti pitää sisällään ihmisen oman käsityksen itsestään sekä itsetunnon. Sosiaalinen identiteetti liittyy oleellisesti ympäristöön ja kulttuuriin, mutta myös vuorovaikutukseen, koska siihen kuuluvat sosiaaliset yhteisöt, joihin yksilö kuuluu. Niiden pohjalta ihminen samaistuu tietynlaisiin ominaisuuksiin ja tapoihin, ja liittyy ne oleellisesti kuuluvaksi omaan identiteettiinsä. (Karrasch ym. 2011, 117.) Sosiaaliseen ja henkilökohtaiseen identiteetti-muotoon kuuluu kokemuksia menneisyydestä, mutta myös näkemyksiä tulevaisuudesta. Nämä kokemukset ja näkemykset vaikuttavat suuresti myös ihmisen hyvinvointiin. (Nissinen 2006, 138.)

Sukupuoli-identiteettiin sisällytetään usein myös seksuaali-identiteetti. Kokonaisuutena näiden identiteetti osa-alueen kehittyminen on pitkä prosessi, sillä se kehittyy ja muovautuu usean tekijän summana, sekä on yksilöllistä kehittymistä, jolle ei ole olemassa selkeää ajankohtaa ihmisen elämänkaareissa. (Kalaja ym. 2006, 75.)

2.4 Sukupuolen moninaisuus

Sukupuolirooleista mies ja nainen sekä poika ja tyttö ovat monelle jo lapsena tutuksi tulleet käsitteet sukupuolesta. Nämä opitaan yleensä kaksijakoisena ja yksitasoisena käsitteenä, eli yksinkertaisesti sukupuoli on mies tai nainen. Tämän sosiaalisen käsitteen varaan rakennetaan jo varhaisessa vaiheessa käytäntöjä,

ymmärrystä ja kertomuksia. Ihmisten ja heidän sukupuolensa jakaminen kahteen osaan näkyy merkittävästi yhteiskunnan rakenteissa ja käytännöissä. Tämä näyttäytyy arjessa ihmisten kohtaamisessa, ihmiset päättelevät hetkessä tavatessaan uuden ihmisen, että onko kyseessä mies vai nainen, ja mikäli sukupuolesta ei saada selvää, aiheuttaa se helposti ihmisessä hämmennystä. (Hentilä ym. 2012, 25.)

Yksitasoisen ja tiukasti jaettu sukupuolen käsite jättää helposti huomioimatta sukupuolen todellisen moninaisuuden. Sukupuoli on monikerroksinen ilmiö, johon vaikuttavat useat sukupuolitekijät. Sukupuolitekijöihin kuuluvat muun muassa kromosomien määrittämä, hormonaalinen, neurologinen, psyykkinen, sosiaalinen, kulttuuriperäinen sekä anatominen sukupuoli. (Hentilä ym. 2012, 25.)

Sukupuolta tutkiessa keskeisimmiksi määrittelyiksi on selvästi noussut eronteko sukupuolta määritteleviin, englanninkielisiin sanoihin, sex ja gender. Sanalla sex tarkoitetaan henkilön biologista sukupuolta, jossa ajatellaan, että tytöt ja pojat ovat heti syntymästään asti erilaisia ja sukupuolten erilaisuuteen vaikuttavat hormonaaliset ja rakenteelliset asiat, joihin lapsi ei voi vaikuttaa itse. *Gender*-sanalla taas viitataan lapsen sosiaaliseen sukupuoleen, jonka kehittyminen perustuu ympäristön vaikutukseen ja lapsen kokemuksiin ympäröivästä maailmasta suhteessa häneen itseensä. Ympäristön mallien mukaan lapsi alkaa mieltää itsensä enemmän tytöksi tai pojaksi ja alkaa omaksumaan omalle sukupuolelleen ominaisen käyttäytymismallin. (Keskinen & Hopearuoho-Saajala 1994, 10; Salonen 2011, 133.) Sukupuolijako ei ole täysin kaksijakoinen, biologisen ja sosiaalisen sukupuolen toisistaan erottaminen on tuonut erilaisen mahdollisuuden ja tavan tehdä esimerkiksi transvestisuutta ja transseksuaalisuutta ymmärrettävämmäksi, kun henkilön biologiseen sukupuoleen ei takerruta liikaa (Salonen 2011, 134).

Sukupuolten moninaisuudella tarkoitetaan siis yksinkertaistaen sitä, että ihminen kokee sekä ilmaisee sukupuoltaan hyvin usein eri tavoin. Ihminen voi kokea edustavansa molempia, toista tai ei kumpaakaan kaksijakoisista sukupuolista, eli miehestä ja naisesta. (Ikävalko ym. 2010, 88.)

3 SUKUPUOLI VARHAISKASVATUKSESSA

Tässä luvussa käsittelemme sukupuolta ja siihen liittyviä asioita nimenomaan varhaiskasvatuksen näkökulmasta. Ensin lähdemme avaamaan, miten varhaiskasvatuksessa pystytään tukemaan lapsen sukupuoli-identiteetin kehittymistä. Tämän jälkeen keskitytään varhaiskasvatuksen sukupuolittuneisuuteen, josta päästäänkin käsittelemään opinnäytetyön pääaihetta, eli sukupuolisensitiivisyyttä varhaiskasvatuksessa.

3.1 Lapsen sukupuoli-identiteetin tukeminen varhaiskasvatuksessa

2–4-vuotiaana lapsi alkaa tiedostaa ja tuntea olevansa tyttö tai poika. Tällöin lapselle kehittyy siis sukupuoli-identiteetti, jonka tukeminen varhaiskasvatuksessa on erittäin tärkeässä roolissa (Huuska & Karvinen 2012, 35). Sukupuoli-identiteetin myönteisen tukemisen tärkeyttä voi perustella sillä, että se on yksi suuri vaikuttava osa tekijä lapsen persoonan, hyvinvoinnin ja psyykkisen terveyden kehittymisen kannalta. Sitä voidaan pitää myös lapsen minäkuvan kehityksen kivijalkana. Minäkuva määrittää sen, millaisena kukin näkee ja kokee itsensä. Minäkuva on myös suuri osa lapsen itsetuntoa. Tämän vuoksi sukupuoli-identiteetin muodostuminen on lapsen kehityksen kannalta keskeinen ja väistämätön osa, josta jokaisen kasvattajan on otettava vastuuta. (Keskinen & Hopearuoho-Saajala 1994, 16, 18; Keltikangas-Järvinen 1994, 17–23.)

Paajanen (2012, 194–195) kertoo kirjassaan käytännön esimerkkejä, joiden avulla ja joita noudattamalla voidaan varhaiskasvatuksen arjessa tukea lasten sukupuoli-identiteetin rakentumista ja kehittymistä. Näihin asioihin kuuluu esimerkiksi lapsen leikin tukeminen ja mahdollisimman monipuoliseen leikkiin kannustaminen. Leikeissä tulee huomioida, etteivät stereotyyppiset sukupuoliroolit -ja odotukset määritä, mitä ja miten lapsen tulisi leikkiä. Kaikkien lasten kanssa tulee keskustella tunteista ja niiden ilmaisusta. Jokaiselle lapselle tulee suoda oikeus näyttää ja ilmaista tunteitansa, oli hän sitten tyttö tai poika. Kaikkien lasten kanssa tulee myös käydä keskustelua arkipäiväisistä asioista ja tilanteista sekä jokaiselle lapselle on suotava oikeus ilmaista mielipiteensä erinäisistä asioista. Kasvattaja voi lapsille

omalla esimerkillään viestiä, että sukupuoli ei ole se, jonka täytyy ohjata heidän toimintaansa ja käyttäytymistään. Tämän vuoksi täytyy erityisesti ymmärtää se, että lapsi oppii asenteitaan ja käyttäytymismallejaan aikuisten toimintaa seuraamalla.

3.2 Sukupuolittunut varhaiskasvatus

Kaikki maailman ihmiset jaetaan karkeasti sukupuolen mukaan kahteen ryhmään: naisiin ja miehiin (Huuska & Karvinen 2012, 34). Tutkimustulosten perusteella on osoitettu, että eri kasvatusinstituutiot, kuten päiväkodit ja koulut sukupuolittavat lapsia näiden kahden ryhmän mukaisesti (Salonen 2011, 133). Sukupuolella tuntuu olevan huomattavan suuri merkitys, kun ajatellaan tyttöjen ja poikien kasvatusta. Kasvattajat tukevat ihanteellista tyttömäisyyttä ja poikamaisuutta usein huomaamattaan. He tukevat ja ohjaavat lapsia sukupuolen mukaan siihen suuntaan, kuinka tytön tai pojan heidän mielestään tulisi toimia. Tytöt siis ohjataan hiljaiseen tekemiseen tai tyttömäisiin leikkeihin, kun taas pojat ohjataan fyysisempiin leikkeihin, auto- tai lego leikkeihin. Tällaiset kasvatuskäytännöt saattavat pitkällä tähtäimellä ohjata lapsia myöhemmällä iällä harrastuksien- ja jopa ammatin valinnassa. (Ylitapio-Mäntylä 2012d, 9.) Tämän takia varhaiskasvattajien on hyvä pysähtyä tarkastelemaan omaa tapaansa kohdata ja ohjata tyttöjä ja poikia varhaiskasvatuksen arjessa (Ylitapio-Mäntylä 2011, 275).

Suomalaisessa kasvatuskulttuurissa vallitseva sukupuolittunut maailma on suureksi osaksi aikuisten luomaa. Varhaiskasvattajan omat kokemukset esimerkiksi siitä, miten hän itse on tullut kohdatuksi tyttönä tai poikana voi heijastua kasvattajan omaan työtapaan (Ylitapio-Mäntylä 2011, 275.) Siinä, missä lapset mieluusti venyttäisivät perinteisiä sukupuolirooleja- ja rajoja, kasvattajat ovat kapeakatseisempia ja ohjaavat lapsia sukupuoliroolien ja sukupuolistereotyyppisten odotusten mukaisesti tyttöjen- ja poikien leikkeihin. Kasvattajat myös itse sukupuolittavat päivän leikkejä ja toimintaa esimerkiksi tulostamalla ainoastaan prinsessa-värityskuvia tai yhteisellä leikkituokiolla leikkimällä ainoastaan keijukais- tai prinsessa leikkejä, jotka harvemmin kiinnostavat poikia. (Ylitapio-Mäntylä 2012a, 72–73.) Sukupuolittaminen päiväkodeissa luo aikaan epätasa-arvoista kohtelua tyttöjen ja poikien välillä. Esimerkiksi vuorovaikutus on yksi

keskeinen osa-alue varhaiskasvatuksen arjessa, jossa ilmenee monin tavoin sukupuolittuneisuutta ja jossa lapset saattavat kokea suurta epätasa-arvoa. Vaikka kasvattajan ja lapsen välinen vuorovaikutus tulisi olla tasa-arvoista niin tyttöjen kuin poikienkin kohdalla, niin käytännössä asiat eivät aina toimi. Vuorovaikutuksen laatu, määrä sekä kasvattajan puhetapa saattavat vaihdella suurestikin tyttöjen ja poikien välillä, ja siihen olisi kasvattajien osattava kiinnittää huomiota. (Teräs 2012, 103–104.)

Toinen osa-alue päiväkodin arjessa, jossa tytöt ja pojat kokevat epätasa-arvoa on tunteiden näyttäminen. Tytöille tunteiden näyttäminen on sallittavampaa ja heidän kanssaan niistä keskusteleminen on paljon yleisempää kuin poikien kanssa. Kun pojat näyttävät tunteitaan, saattaa se aiheuttaa ahdistusta joissakin kasvattajissa. Stereotyyppiset ajatukset, kuten sanonta ”isot pojat eivät itke” on hyvä esimerkki siitä, kuinka sukupolvesta toiseen toistettu toteama rajoittaa sukupuolelta surun tunteiden näyttämisen kokonaan. Kuitenkin varhaiskasvatuksessa on tavoitteena se, että hyväksytään ja sallitaan kaikkein lasten, niin tyttöjen kuin poikienkin näyttää tunteitaan, olivatpa ne millaisia tahansa. (Pechter 2007, 49; Ylitapio-Mäntylä 2012a, 85–86.)

Vaikka varhaiskasvatusta ohjaavissa asiakirjoihin, kuten Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin on kirjattu, että varhaiskasvatuksen tulisi olla tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävää ja tukevaa toimintaa, niin varhaiskasvatuksen arki läheltä tarkasteltuna voi olla aivan toista. Totuus on, että tytöt ja pojat saavat eri tavoin kasvattajilta huomiota. (Ylitapio-Mäntylä 2012b, 27; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 14.) Kun tytöt ja pojat luokitellaan ainoastaan sukupuolensa mukaan, ei lapsia, heidän tarpeitaan ja erilaisuuttaan havaita enää yksilöllisesti, vaan kaikille tyttö- tai poikasukupuolen edustajille tarjotaan samankaltaista toimintaa, jolloin taas lapsen sosiaalinen sukupuoli jää huomiotta (Robinson 2006, 134).

3.3 Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa

Siinä, missä sukupuolineutraalin kasvatuksen tarkoituksena on sivuuttaa lapsen sukupuoli kokonaan, sukupuolisensitiivisen kasvatuksen tarkoitus on havaita,

tarkastella ja kyseenalaistaa sukupuolittuneita käytäntöjä varhaiskasvatuksen arjessa (Ylitapio-Mäntylä 2012b, 19). Sukupuolisensitiivisyys ei ole vielä vakiinnuttanut asemaansa arkisessa kielenkäytössä, vaan se ja sukupuolineutraalius sekoitetaan usein keskenään tai niiden ajatellaan tarkoittavan samaa asiaa. Sukupuolisensitiivisessä kasvatuksessa kyse on kuitenkin enemmän sukupuolen kahtiajakoa purkavasta toiminnasta, jossa mahdollistetaan lapselle vapaus tehdä omia valintoja, jotka ovat lähtöisin hänen omista taipumuksistaan ja kiinnostuksen kohteistaan. Sukupuolisensitiivisyyden mukaan sukupuolta ei pidetä lapsen toimintaa, käyttäytymistä tai leikkejä rajoittavana tekijänä. (Syrjäläinen & Kujala 2010, 32.)

Sukupuolisensitiivisen ajatusmallin mukaan sukupuolta ja sukupuolisuutta ei ole mahdollista jakaa vastakkaisiin feminiiniseen ja maskuliiniseen malliin. Jokaisella ihmisellä on itsessään eri määrä feminiinisyyttä ja maskuliinisuutta, oli sukupuoli sitten mikä tahansa, niin silti kaikissa ihmisissä on molempia ominaisuuksia. (Ylitapio-Mäntylä 2012b, 24.) Sukupuoli itsessään on niin moninainen, että näiden kahden ryhmän väliin jää monia, joille yhteiskuntamme luoma tyttö-poika-asetelma ei ole sopiva. Suomessa syntyy vuosittain noin 5–20 intersukupuolista, jotka eivät biologisesti määriy kumpaankaan ryhmään, ei tyttöihin eikä poikiin. Sukupuolisensitiivisessä kasvatuksessa sukupuolen moninaisuus otetaan huomioon ja sitä kohtaan ollaan avoimia ja ymmärtäväisiä. Toiminnan lähtökohtana on se, että lapsen persoona on tärkeämmässä asemassa kuin hänen sukupuolensa. (Huuska & Karvinen 2012, 34; Mäkinen 2012, 8–9.)

Tämän esteenä kuitenkin voivat olla kasvattajien stereotyyppiset ajatukset ja oletukset lapsista, jotka nousevat kasvattajille lapsen sukupuolen kautta. Jos kasvattajien käsitykset miesten ja naisten, tyttöjen ja poikien rooleista ovat jäykät, se vaikuttaa negatiivisella tavalla lapsen näkemiseen yksilönä. Tällöin kasvattaja näkee lapsen ainoastaan sukupuolensa edustajana, eikä lapsen persoona saa erityistä huomiota. Sukupuolisensitiivisyydessä on tärkeää, että kasvattaja tiedostaa lasten keskinäisen erilaisuuden ja sen, että sukupuoli erottelee lapsia erilaisiin toimintoihin ja tekemisiin. Kasvattajan tehtävä ei ole kuitenkaan korostaa tätä erottelevuutta omalla toiminnallaan. (Gordon & Lahelma 1995, 153–154; Reisby 1998, 15.)

Aikaisemmin mainittiin, että sukupuoli voidaan jakaa sekä biologiseen että sosiaaliseen sukupuoleen. Sosiaalisen sukupuolen huomioon ottaminen kuuluu juuri sukupuolisensitiivisyyteen. Sensitiivisyyteen kuuluu myös sukupuolen, niiden erojen ja omien sukupuolittuneiden käytäntöjen huomioiminen. Yksilöiden huomioiminen on myös tärkeässä roolissa sukupuolisensitiivisyydessä. Kun sukupuolineutraalisuudessa ajateltiin, että sukupuolen häivyttäminen ja kaikkien lasten kanssa samalla tavalla toimiminen tuottaisi tasa-arvoa, lähdetään sukupuolisensitiivisyydessä siitä, että kukin lapsi pitäisi ottaa yksilönä huomioon ja tukea häntä hänen tarpeidensa mukaan. Sukupuolisensitiivisyydessä sukupuolta ei sivuuteta, vaan se otetaan kaikessa toiminnassa huomioon ja tuetaan lasta kehittymään sukupuolensa kanssa siihen suuntaan, johon hänellä itsellä on taipumuksia. Kaikki lapset ovat kuitenkin sukupuolensa ja erilaisuutensa kanssa samanarvoisia. (Gordon 2005, 164; Ylitapio-Mäntylä 2012b, 26.)

Kasvattajien sukupuolittuneet käytännöt ovat lähtöisin heidän omista käsityksistään ja odotuksistaan ja täten suhtautuminen tyttöjen ja poikien toimintaan on usein erilaista. Sukupuolten väliseen tasa-arvoon ei kiinnitetä tarpeeksi huomiota, siitä huolimatta kasvatuksen halutaan ja ajatellaan olevan tasa-arvoista. Sukupuolen huomioiminen kasvatustyössä ei siis ole itsestään selvä asia. (Ylitapio-Mäntylä 2009, 180; Henkel 2010, 63.) Tasa-arvokasvatuksessa kasvattajilla on runsaasti valtaa. Kasvattaja pystyy suuressa osin vaikuttamaan siihen, luoko hän lapselle luovan sukupuoli ajattelun, vai tuhoako hän sen. Mitä avarakatseisempi suhtautumistapa kasvattajalla on sukupuoleen, sitä enemmän hän tukee lapset luovuutta. (Ylitapio-Mäntylä 2012a, 79.) Lapset ovat luonnostaan aikuisia avarakatseisempia heitä ympäröivään maailmaan ja erilaisiin toimintatapoihin. Aikuisille tutut stereotyyppiset normit siitä, miten tytön ja pojan pitäisi käyttäytyä, eivät ole lapsille tuttuja, ja sen takia he rikkovat sukupuolirooleja ja venyttävät niiden rajoja. Kasvatuksessa on tärkeää, että lapsi saa vapaasti ilmaista sukupuoltaan omalla tavallaan ja oman näkemyksensä mukaan, tässä kasvattajan rooli taas on tukea lapsen ilmaisussa ja toiminnassa, eikä suinkaan rajoittaa lasta toimimaan oman sukupuolensa mukaisesti. (Ylitapio-Mäntylä 2012a, 79–80; Ylitapio-Mäntylä 2012c, 27.)

Sukupuolisensitiivinen työote ei ole itsestään selvää, eikä sen toteuttaminen tapahdu hetkessä, eikä se myöskään pääty koskaan, sillä sukupuolisensitiivisyys on omanlaisensa näkökulma ja suhtautumistapa. Varhaiskasvatuksen arjen sukupuolittuneita käytäntöjen kyseenalaistaminen kuuluu kasvattajan työn kehittämiseen sekä lapsen kasvun tukemiseen. Tasa-arvo kasvatusta tulee siis soveltaa ja kehittää jatkuvasti tietyin väliajoin kasvattajien keskuudessa, että se todella toteutuisi. (Henkel 2009, 33; Ylitapio-Mäntylä 2012c, 27.)

4 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TAVOITTEET

Tässä luvussa avataan tutkimuksen taustoja ja sen tavoitteita. Ensimmäisenä esitellään aiheen valintaan johtaneet tekijät ja lisäksi kerromme tutkimukseen osallistuneista yhteistyötahoista. Tämän jälkeen esittelemme tutkimuksen tavoitteet ja tutkimukselle asettamat tutkimuskysymykset. Näiden lisäksi tutustutaan kahteen aiemmin tehtyyn pro-graduun sekä yhteen hankkeeseen, jotka käsittelevät samaa aihetta, kuin oma tutkimuksemme.

4.1 Aiheen valinta ja yhteistyötahot

Idea opinnäytetyön aiheesta nousi suureksi osaksi toisesta yhteistyöpäiväkodistamme, sillä opinnäytetyön aiheita ja mahdollista kiinnostusta tutkimukseen osallistumisesta selvittäessä nousi heiltä sukupuolisensitiivisyys ja sukupuolten tasa-arvo aiheena vahvasti esille. Sukupuolisensitiivisyys oli aiheena puhuttanut päiväkodin henkilökuntaa aiemmin, ja siksi heidän mielestään tutkimus kyseisestä aiheesta oli tarpeellinen ja kiinnostava.

Tasa-arvo on tänäkin hetkenä yhteiskunnassamme erittäin puhuttava, mielipiteitä jakava ja ajankohtainen aihe, joten se kiinnosti meitä jo entuudestaan. Tämän vuoksi kyseisestä aiheesta oli helppo ja luonteva tarttua kiinni ja siitä alkaa miettimään, mitä tahdomme kyseisestä aiheesta selvittää. Yksi painava peruste sukupuolisensitiivisyyden tutkimiselle ja kehittämiselle varhaiskasvatuksessa nousee vuonna 2015 uudistuneesta varhaiskasvatuslaista, jossa yhdeksi varhaiskasvatuksen keskeiseksi tavoitteeksi määritellään sukupuolten tasa-arvon edistäminen (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 15).

Yhteistyötahona toimivat kaksi Seinäjoen kaupungin päiväkotia, jotka tahtivat pysyä anonyymeina tutkimuksen arkaluontoisuuden vuoksi.

4.2 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, kuinka sukupuolisensitiivisyys huomioidaan päiväkodeissa kasvattajien toimesta, ja kuinka he tukevat sukupuolten tasa-arvoa omilla toimintatavoillaan. Lisäksi tarkoituksena on myös herätellä kasvattajia tähän aiheeseen ja saada heidät pohtimaan ja miettimään omia toimintatapojaan ja käytäntöjään ja miettimään, olisiko jotain syytä muuttaa ja jos olisi, niin mitä ja miksi.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten kasvattajat voivat tukea lasten kasvua ja kehitystä sukupuolisensitiivisyys huomioiden?
2. Miten ja millaisissa tilanteissa kasvattajat ovat sukupuolisensitiivisiä?
3. Millaisena sukupuolisensitiivisyys koetaan?

4.3 Aikaisemmat tutkimukset ja hankkeet

Sukupuolisensitiivisyydestä on vuosien mittaan tehty runsaasti opinnäytetöitä ja pro graduja. Kun eri oppilaitoksissa tehtyjä tutkimuksia tarkastelee, voi niistä huomata selkeästi sen, että tällä vuosikymmenellä on sukupuolten tasa-arvokasvatusta koskevien tutkimusten määrä ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa kasvanut lähivuosina. Tämä saattaa olla seurausta siitä, että tasa-arvokysymykset ovat nostaneet lähiaikoina yhä enemmän päätään, sukupuoleen ja sukupuolirooleihin yleensäkin on alettu kiinnittää enemmän huomiota, lisäksi aihe puhuttaa ihmisiä sekä jakaa ihmisten mielipiteitä.

Yliopistossa tehtävien pro graduista valitsimme kaksi tutkimusta, joita tarkastelemme lähempää. Lisäksi tarkastelemme useissa eri yhteyksissä esille nousutta ja viitattua hanketta, joka käsittelee sukupuolisensitiivisyyttä.

Huusko (2015) selvittää omassa pro gradu –tutkielmassaan, miten lasten sosiaalinen sukupuoli ja erilaiset valtasuhteet näkyvät lasten toiminnassa heidän

toimiessa vertaisryhmissä. Lisäksi tutkielmassa oli tarkoitus selvittää, minkälaisia odotuksia, arvostuksia sekä osaamista kasvattajat liittävät lasten sukupuoleen. Näitä asioita Huusko selvittää havainnoimalla lasten sosiaalista toimintaa, kuten leikkiä. Lisäksi tutkielmassa havainnoidaan myös kasvattajien ja lasten välisiä vuorovaikutussuhteita. Pro gradun aihe käsittelee siis nimenomaan omassa opinnäytetyössämme tutkittavaa aihetta. Tutkielma toteutettiin jyvaskyläläisessä päiväkodissa syystoimintakaudella 2012. (Huusko 2015, 8, 35, 38, 98.) Tutkimuksen tiedonkeruu tapahtui havainnoimalla 5–6-vuotiaiden lasten ryhmää sekä ryhmän kasvattajia. Ryhmän havainnoiminen tapahtui 14 päivän aikana, jolloin Huusko havainnoi ryhmää 2–4 tuntia päivässä. (Huusko 2015, 38.)

Tutkimustuloksista nousi esiin tilanteita, joissa lapset toimivat stereotyyppisten sukupuoliroolien mukaisesti. Tällaisia tilanteita olivat muun muassa leikkipaikkojen ja leikkien valitseminen ja lasten roolit leikeissä. Leikkipaikoikseen tytöt valitsivat kodinomaisia ja passiivisia tiloja, kuten kotileikki tai värityskuvat, kun taas pojat valitsivat leikkipaikoikseen mieluummin tilan, jossa mahdollistuivat vauhdikkaammat leikit. Lasten roolit leikeissä taas jakoutuivat lasten sukupuolen mukaan, tytöt leikkivät äitejä tai siskoja, kun taas pojat olivat isiä, veljiä tai lemmikkejä. Lasten sukupuolittamista havaittiin myös kasvattajien toiminnassa ja tämä näkyi esimerkiksi lasten huomioidussa. Päiväkodin arjessa tytöt yleensä jaksoivat keskittyä ja osasivat toimia itsenäisesti, kun taas pojat olivat kykenemättömiä keskittymään ja käyttäytyivät huonosti, ja täten saivat kasvattajien huomion. Omatoimiset tytöt jäivät siis päiväkodin arjessa vähemmälle huomiolle kuin pojat. Kuitenkin tutkimuksesta nousi esiin myös tilanteita, joissa lapset rikkoivat olemassa olevia sukupuolirooleja. Tutkimuksessa havaittiin muun muassa tyttöjen ilmaisevan fyysisyyttä ja voimakkuutta olemassa aktiivisempia kuin pojat. Lisäksi yksi pojista leikki usein tyttöjen kanssa nukeilla ja toi välillä kotoa päiväkotiin omia nukkeja. (Huusko 2015, 98–101.)

Toinen tarkasteltavana oleva pro gradu –tutkielma käsittelee myös samaa aihetta kuin oma opinnäytetyömme, ja sen vuoksi valitsimmekin sen tarkastelun kohteeksi. Alasaari (2013) keskittyy työssään varhaiskasvatuksen arjen sukupuolittuneisuutta, jota hän tarkastelee lasten vapaan leikin kautta. Työn keskipisteenä ovat

kasvattajat, ja tarkoituksena työssä on selvittää kuinka kasvattajat vaikuttavat päiväkodin arkeen muun muassa leikin ohjaamisen ja tilajärjestelyiden kautta.

Tutkimuksen aineisto on kerätty helsinkiläisessä päiväkodissa ja aineistonkeruu tapahtui videokuvaamalla kahdessa lapsiryhmässä yhteensä 12 päivää. Aineisto kerättiin sekä omaan tutkimukseen että Naisasialiitto Unionin Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa – tasa-arvoinen kohtaaminen päiväkodissa -hankkeeseen. Videotallenteiden lisäksi aineistoa on hankittu varhaiskasvatusta ohjaavista dokumenteista keskittyen niiden suhteeseen sukupuolten tasa-arvoon. (Alasaari 2013, 3–8.)

Tutkimuksen tuloksista huomaa päiväkodin arjen olevan sukupuolittunutta, vaikka tavoitteet ovat päinvastaiset. Kasvattajien stereotyyppiset odotuksen ja ajatukset lapsista heidän sukupuolensa kautta heijastuvat muun muassa leikkien roolituksiin ja leikin ohjaukseen. Kasvattajat tarjoavat lapsille stereotyyppisiä ”sukupuolelle kuuluvia” leikkejä, eikä sukupuolirajojen ylityksiä sallita lapsille. Perusteiksi työssä mainitaan omien sukupuolittavien toimintatapojen vaikea havaitseminen ja päiväkotien kapenevat resurssit. Alasaari nostaakin työssään esille, että sukupuolitietoisien kasvatuksen ottaminen mukaan osaksi varhaiskasvattajien koulutusta olisi tärkeää, koska sillä pystyttäisiin vaikuttamaan siihen, ettei varhaiskasvattajien ajatukset sukupuolirooleista olisi niin kaksijakoisia. (Alasaari 2013, 74–77.)

Monissa uusimmissa opinnäytetöissä ja pro graduissa viitataan Naisasialiiton Unionin hankkeeseen nimeltä Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa - tasa-arvoinen kohtaaminen päiväkodissa. Hanke on Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama ja sitä on toteutettu vuosina 2010–2011, 2012–2014 ja 2014–2016. Hankkeessa on videokuvattu ja tutkittu päiväkotiarkea, työtapoja ja käytäntöjä, ja tutkimuksesta kootun aineiston pohjalta on laadittu täydennyskoulutusohjelma. Täydennyskoulutusohjelmaa toteutetaan varhaiskasvattajille ja muulle päiväkotien henkilökunnalle. Täydennyskoulutusmallin lisäksi hankkeen tarkoituksena on tuottaa materiaalia, jota hyödyntämällä voitaisiin tukea sukupuolisensitiivistä kasvatusta. (Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa, 2014.) Hankkeen ja siihen liittyvän tutkimuksen pohjalta on luotu kattavat nettisivut, joihin on koottu hyvin

laajasti kaikkea mitä sukupuolisensitiivisyyden ympärille kuuluu. Sivuston tarkoituksena onkin lisätä varhaiskasvattajien, opiskelijoiden, vanhempien tai muiden asiasta kiinnostuneiden tasa-arvotietoutta. (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus, 2014.)

Nyt, kun Naisasialiiton aikaisempi hanke on tullut päätökseensä, on sille kehitetty jatkohankkeeksi TASOVA hanke, eli tasa-arvoa aluekehitykseen kehittämis-, koulutus- ja tutkimusprojekti, jonka tarkoituksena on kehittää tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön toimintaedellytyksiä ja osaamista koko Suomessa. Hanke toteutetaan vuosina 2016–2019. (TASOVA - Tasa-arvoa aluekehitykseen, 2016.) Valtakunnalliset tutkimukset sukupuolten tasa-arvon parissa siis jatkuvat edelleen.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimusprosessi toteutuu tieteellisen tutkimuksen ehtojen mukaan, eli tieteellisten tutkimusten etiikkaan sekä vertailuperusteisiin. Tutkimusprosessi muodostuu viidestä osa-alueesta, jotka ohjaavat sen toteutusta koko tutkimusprosessin ajan. Nämä viisi osa-aluetta ovat ideointi, tutkimukseen sitoutuminen, toteuttaminen, kirjoittaminen sekä lopuksi tutkimuksesta tiedottaminen. (Vilkkä 2005, 42.) Opinnäytetyötä ohjaava tutkimusprosessimme toteutui juurikin näiden vaiheiden pohjalta ja näin ollen prosessi muodostui vaihe vaiheelta laadukkaaksi tutkimustyöksi.

5.1 Laadullinen tutkimus

Tutkimuksellinen lähestymistapa opinnäytetyössämme oli laadullinen tutkimus, koska osallistujia tutkimukseen oli suhteellisen pieni määrä. Laadullinen tutkimus pyrkii saamaan vastauksen siihen, mistä tutkitussa ilmiössä on kyse. Tämän vuoksi on tärkeää, että tutkitun aiheen taustalla on laadukkaat ja kattavat teoriat sekä mallit, joiden pohjalta muun muassa tutkimuksen kyselyihin muodostetaan kysymykset. (Kananen 2014, 16.)

Laadullinen tutkimus mahdollistaa tutkimuksessa syvällisten tutkimustulosten saamisen ja siinä tutkimus kohdistuu vain pariin havaintoyksikköön, joita tutkitaan perusteellisesti. Näin ollen laadullisen tutkimuksen tulokset eivät anna mahdollisuutta yleistämiseen (Kananen 2014, 17). Tutkimus, joka on tehty laadullista tutkimusmenetelmään hyödyntäen, keskittyy tarkastelemaan tutkimuksessa maailman merkitystä, joka on sosiaalinen ihmisten välinen ilmiö (Vilkkä 2005, 97). Laadullisen tutkimuksen yksi merkittävimmistä päätavoitteista on ihmisen konkreettiset omat kuvaukset koetusta todellisuudesta, jolloin tutkimuksessa havaitaan myös ihmisen merkityksellisiksi koettuja tapahtumia ja ilmiöitä. Tämän vuoksi laadullisessa tutkimuksessa punaisena lankana toimii kysymys: Mitä merkityksiä tässä laadullisessa tutkimuksessa tutkitaan? (Vilkkä 2005, 97.)

Laadullisessa tutkimuksessa korostetaan vahvasti teorian tärkeyttä. Teoreettinen osuus toimii tutkimukselle viitekehyksenä, jonka sisälle tutkimus rakennetaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 18.) Laadulliselle tutkimukselle on ominaista havaintojen teoriapitoisuus, eli käytännössä tarkoittaa sitä, että tutkimustuloksiin vaikuttaa vastaajan yksilöllinen näkemys ilmiöstä sekä minkälaisen merkityksen tutkimus saa ja millaisilla välineillä tutkimusta toteutetaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 20.)

Nämä edellä mainitut laadulliselle tutkimukselle ominaiset piirteet liittyvät vahvasti myös omaan tutkimukseemme. Vastaajien lukumäärä oli laadulliselle tutkimukselle ominainen, eli numeraalisesti suppea otanta. Lisäksi tutkimuksessamme selvitettiin kasvattajien näkökulmia ja ajatuksia sukupuolisensitiivisyydestä, joten tutkimustulokset pohjautuvat juurikin näihin yksilöllisiin näkemyksiin, joista on tuloksia analysoidessa tehty vastaajien yhtenäinen tulos. Tutkimuksen pohjana toimi vahva teoreettinen osuus, minkä tarkoituksena oli tuoda esiin selkeät teoreettiset pohjat tutkittavalle aiheelle ja tutkimuksessa esitetyille kysymyksille.

5.2 Aineistonkeruumenetelmät

Opinnäytetyön tutkimusta varten aineistoja kerättiin kirjallisten kyselyjen avulla. Lisäksi alun perin oli tarkoitus saada konkreettisia avoimia haastatteluja tueksi, mutta emme saaneet siihen vapaaehtoisia. Laadullisessa tutkimuksessa haastattelut ovat oleellinen osa tutkimusaineistonkeruuta, ja tämän vuoksi olisi ollut tärkeää saada haastatteluja. Haastatteluista olisimme saaneet hankittua tulosten kannalta enemmän tietoa, mutta myös mahdollisuuden esittää tarkentavia kysymyksiä tutkimuksen laadukkuutta lisätäksemme.

Aineistojen ja tiedon keruu tapahtui siten, että me suunnittelimme kyselyt ja toimitimme ne päiväkodeille, missä kasvattajat täyttivät ne itsenäisesti. Kyselylomakkeiden laadinta oli oma prosessinsa, jota varten perehdyimme tutkimuksen aiheen teoreettiseen osuuteen todella tarkasti. Tämän jälkeen pohjasimme teorian tutkimuskysymyksiimme ja aloimme tarkentamaan kohta kohdalta niitä asioita, mihin halusimme tutkimuksessamme vastaukset ja mitkä koimme tärkeiksi tutkimuskysymyksen vastauksien kannalta. Kyselylomakkeeseen oli tärkeää saada rakennettua kysymykset käytännönläheisiksi ja helposti

vastattaviksi, kuitenkin niin, etteivät kysymykset ohjanneet vastaajaa vastaamaan tietyllä tavalla. Täten mahdollistimme yksilöllisten vastauksien saamisen sekä sen, ettemme kysymyksiä asetelulla vaikuttaneet vastaajien omiin ajatuksiin ja näkökulmiin.

Kyselylomakkeen alussa selvitettiin rasti ruutuun -menetelmällä ammattinimike sekä valmistumisvuosi, joka auttoi meitä tutkimuksessa havainnoimaan koulutuksen kehitystä.

Kyselyt suoritettiin kevään ja kesän 2017 aikana. Keväällä laadimme kyselylomaketta tarkoin menetelmin. Kyselylomakkeen ja saatekirje hyväksyttiin yhteistyötahojen esimiehillä, jonka jälkeen lomakkeista tehtiin paperiversiot. Valmiit paperiversioidina olevat kyselylomakkeet toimitettiin yhteistyöpäiväkoteihin, lomakkeiden toimitusmäärä pohjautui päiväkodeilta saatuihin henkilömäärätietoihin. Lomakkeet toimitettiin henkilökohtaisesti päiväkoteihin ja saatekirjeestä pyrittiin tekemään samalla ohje kyselyyn vastaamisen tueksi. Kyselyihin vastausaika oli kolme viikkoa, minkä jälkeen kyselylomakkeet kerättiin esimiesten toimesta kirjekuoriin, jotka me tutkijat noudimme päiväkodeilta.

Alun perin suunnittelimme tekevämme myös sähköisen kyselylomakkeen uusintakyselyn muodossa, mutta koska saimme vastauksia sopivan määrän ja päiväkodeissa oli kesälomat meneillään, emme olisi uusintakyselyistä saaneet todennäköisesti merkittävästi uutta aineistoa, joten uusintakyselyä ei toteutettu.

Kun tutkimuksemme pätevyyttä mitataan yleisillä mittareilla, reliabiliteetilla ja validiteetilla, niin voidaan siitä olla montaa mieltä. Hiltusen (2009, 9) mukaan tutkimustuloksia, voidaan pitää reliaabeleina silloin, kun ne ovat toistettavissa. Jos samanlainen tutkimus tehtäisiin samanlaisissa olosuhteissa uudestaan, niin siitä tulisi saada samankaltaiset tulokset. Tutkimuksessa on siis hyvä reliabiliteetti silloin, kun tulokset ei ole saatu sattumanvaraisesti.

Oman tutkimuksemme otanta on pieni, ja ne keskittyvät vain kahden päiväkodin henkilöstöön, jonka vuoksi tuloksia ei voi millään tasolla yleistää. Tietenkin ne omalla tavallaan antavat lukijalle suuntaa-antavan käsityksen siitä, millaista sukupuolisensitiivisyys voi varhaiskasvatuksessa olla ja kuinka sitä voidaan

toteuttaa. Lisäksi se voi antaa lukijalle viitteellisen kuvan varhaiskasvatuksen laadusta sekä kasvattajien arvoista.

Validiteetilla taas tarkoitetaan tutkimuksen pätevyyttä. Se kertoo, onko tutkittava ilmiö mitattu käytetyillä tutkimusmenetelmillä luotettavasti ja mittaako tutkimus sen, mitä sen avulla alun perin yritettiin selvittää. Validiteetti on pääsääntöisesti hyvä, jos tutkimuskysymykset ja tutkimuksen kohderyhmä ovat tutkimuksen kannalta oikeanlaiset. (Hiltunen 2009, 3.)

Omaa tutkimustamme ohjasi jatkuvasti alussa määritellyt tutkimuskysymykset, joihin koimme saavamme sellaisia vastauksia kuin olimme tarkoittaneet. Tutkimusmenetelmänä olisi voinut toimia paremmin haastattelut, mutta myös toteutetulla lomakekyselyllä saimme tutkimuskysymyksiimme hyviä ja kattavia vastauksia.

5.3 Tulosten analysointi

Tutkimustulosten analysointi toteutettiin sisällönanalyysiä käyttäen. Sisällönanalyysi on yleisin laadullisen tutkimuksen analysointimenetelmistä ja sitä voidaankin käyttää yksittäisenä metodina tai väljempänä teoreettisena kehyksenä, joka voidaan tutkimuksen analysoinnin edetessä yhdistää erilaisiin analyysikonaisuuksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91.)

Laadullisessa tutkimuksessa aineistoja tarkastellaan näkökulmasta, joka toimii pohjana koko tutkimustuloksia analysoidessa. Tutkimusaineistoa tarkastellessa kiinnitetään huomiota ainoastaan niihin tekijöihin ja esiin tulleisiin asioihin, jotka ovat olennaisia tutkimuksen viitekehyksen ja tutkimuskysymysten kannalta. (Alasuutari 1995, 40.)

Tutkimuksen tuloksien analysointi on toteutettu aineistolähteen sisällönanalyysin pohjalta. Laadullisen tutkimuksen aineistolähteen analyysi jaetaan kolmivaiheiseksi aineistoanalyysiksi. Ensimmäisenä saatu aineisto pelkistetään, eli koostetaan tulokset yksinkertaiseen muotoon. Sen jälkeen saatuja tietoja aletaan ryhmitellä. Yhtenä yleisenä keinona tähän on teemoittain jakaminen. Viimeisenä

vaiheena aineistoista poimitaan tärkeät asiat ja luodaan niiden pohjalta jopa teoreettisia käsitteitä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–109.)

Omassa aineistossa analysointi tapahtui pitkän prosessin tuotoksena. Tutkimusaineistojen keräämisen jälkeen aloimme koota vastauksista yhteenvetoa ja vastauksien pelkistämistä, eli koostimme vastaukset pelkistettyyn muotoon, jossa oli tutkimuksen kannalta oleelliset asiat. Tämän jälkeen jaottelimme jokaisesta kysymyksestä kaikki saadut vastaukset erikseen teemoihin kysymys kysymykseltä. Tällä varmistimme sen, että jokainen vastaus oli merkittävä tutkimuksen kannalta sekä saatiin jaoteltua yhtenäiset, mutta myös eriävät vastaukset ”omiin lokeroihin”. Lopuksi analysoinnissa poimimme jaotelluista vastauksista ne esille tulleet huomiot ja havainnot, jotka vastasivat tutkimuskysymyksiimme ja olivat tutkimuksemme kannalta merkittävää tietoa.

5.4 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen eettinen vastuu on kokonaan meillä tutkijoina. Toimimme tutkimuksessamme hyvien tieteellisten käytäntöjen pohjalta, joihin kuuluvat muun muassa rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus tutkimuksen jokaisessa vaiheessa, niin tutkimuksessa, tutkimuksen tallentamisessa kuin esittämisessä sekä tutkimusten ja sen tulosten arvioinnissa. Oleellisena osana ovat myös eettisesti kestävät tiedonhankinta- sekä tutkimus- ja arviointimenetelmät sekä avoimuus tulosten julkaisussa.

Näiden käytänteiden pohjalta noudatamme tutkimukseen osallistujien anonymiteettiä. Tutkimusta tehdessä vastaajien henkilöllisyys ei ole oleellinen asia. Kyselylomakkeisiin vastataan täysin anonymisti, eikä meillä ole vastaajien henkilöllisyyttä tiedossa missään tutkimuksen vaiheessa. Ainut asia vastaajien identiteetistä, joka tuodaan esiin tutkimuksessamme, on se, että vastaajat ovat Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatuksen työntekijöitä.

Tutkimuksen teoriaosuuteen lähteitä käyttäessämme kunnioitamme lähteiden alkuperäistä kirjoittajaa/tuottajaa merkitsemällä lähteen sekä lähdeviitteeksi että

lähdeluetteloon. Emme myöskään suoraan kopioi toisen kirjoittamaa tekstiä ja ota sitä omaksemme, vaan referoimme tekstin omin sanoin.

Kunnioitamme tutkimukseen osallistujia, sillä he ovat asiantuntijoita omassa asiassaan ja he vastaavat kyselyyn rehellisesti ja totuudenmukaisesti.

Tutkimustulosten analysoinnin jälkeen hävitämme aineistokeruussa käytetyt kyselylomakkeet salassapitovelvollisuutta noudattaen. Tietoja ja tiedostoja ei arkistoida, vaan kaikki näkyviin ja jäljelle jäävä tieto tuodaan ilmi ainoastaan opinnäytetyössämme.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Seuraavissa alaluvuissa käsittelemme tutkimuslomakkeisiin saatuja kasvattajien vastauksia. Olemme jakaneet kysymykset ja niiden vastaukset omiin alalukuihinsa selkeyttääksemme kokonaisuutta.

6.1 Vastaajien taustatiedot

Kyselylomakkeisiin vastasi 24 kasvattajaa, jotka työskentelevät Seinäjoen kaupungin alaisissa päiväkodeissa. Kyselyt vastaanotettiin kirjallisina paperiversioina. Kyselylomakkeisiin vastasi 16 päiväkodin opettajaa, 7 lastenhoitajaa ja yksi avustaja. Vastaajat ovat valmistuneet omiin ammatteihinsa vuosien 1987–2016 välisenä aikana, joten Vastaajat edustivat hyvin eri aikakausien ammattikoulutuksia. Myös työkokemuksen pituuden puolesta vastaajien näkökulmat olivat erilaisia.

Osa lomakkeen kysymyksistä esitettiin avoimina kysymyksiä, joihin sai vastata täysin omin sanoin. Lisäksi lomakkeessa oli monivalintakysymyksiä, joissa ympyröitiin yksi tai useampi vastausvaihtoehto, jonka vastaaja koki vastaavan parhaiten omaan mielipiteeseensä ja näkemykseensä. Monivalintakysymyksissä on myös muutamassa vastausvaihtoehdossa tarkentava kysymys, johon vastaaja sai tarkentaa ajatuksiaan omin sanoin sekä tuoda esiin asioita, joita ei ollut laitettu valintavastauksiksi. Lisäksi muutamassa kysymyksessä hyödynnettiin numeraalista vastausjanaa, eli numerot 1–5, joista vastaaja valitsi parhaiten ajatuksiaan kuvaavan numeron, esimerkiksi 1 ei merkitystä, 5 erittäin suuri merkitys.

Seuraavissa alaluvuissa esitellään tutkimustulokset teemoittain, jotka on jaoteltu kyselylomakkeisiin saatujen vastausten perusteella.

6.2 Koulutus ja tiedonsaanti

Vastaajat olivat valmistuneet ammattiinsa laajalta aikaväliltä, osa on ollut opiskelemissa aihetta monta kymmentä vuotta sitten, ja osa taas on tullut koulun

penkiltä työelämään vasta lähivuosina. Kuitenkin he ovat kaikki opiskelleet jollain tapaa lasten kasvatusta tai sosiaalia. Kyselyn mukaan heistä 17 vastaajaa, eli suurin osa on sitä mieltä, ettei ole koulutuksessaan saanut tietoa sukupuolisensitiivisyydestä tai sukupuolen välisestä tasa-arvokasvatuksesta. Seitsemän vastaajaa kertovat saaneensa jonkinlaista tietoa koulutuksessaan.

Sukupuolten välinen tasa-arvo ja tasa-arvokasvatus ovat oleellinen osa nykypäivän varhaiskasvatusta. Jo pelkästään uudistuneet varhaiskasvatuslaki ja varhaiskasvatussuunnitelma ohjaavat kasvatustyötä siihen suuntaan. Kyselyssä selvitettiin kasvattajien tietoa tasa-arvokasvatuksesta ja miten ja mitä kautta tiedonsaanti aiheetta koskien onnistuu.

Vastauksia kysymykseen saimme 23 kappaletta, joista 3 oli sitä mieltä, ettei ole saanut tietoa tasa-arvokasvatuksesta tai sukupuolisensitiivisyydestä. Merkittävimpinä tiedonantajina koettiin varhaiskasvatuslaki ja varhaiskasvatussuunnitelma. Jonkin verran tietoa koettiin saavan esimieheltä ja työkavereilta, työyhteisö ylipäänsä koettiin tärkeänä tiedonantajana ja -jakajana. Vähiten tietoa tasa-arvokasvatuksesta koettiin saavan koulutuksista ja virallisista asiakirjoista. Vähäiseksi koulutuksen tiedonsaannin tekevät ne seikat, ettei tästä aiheesta koulutuksia vielä ole järjestetty kovin paljoa varhaiskasvatuksen työntekijöille. Ne, jotka koulutuksissa tästä aiheesta olivat olleet, kokivat saaneensa sieltä tarpeellista tietoa. Taulukosta 1 nähdään, miten tulokset jakautuivat.

Taulukko 1. Mistä kasvattajat ovat saaneet tietoa

Varhaiskasvatussuunnitelmasta	16
Varhaiskasvatuslaista	13
Media (netti, lehdet, some)	9
Esimieheltä	8
Työkavereilta	7
Koulutuksista	6
Virallisista asiakirjoista	3
En ole saanut tietoa	3
Tutkimukset	1

Kysyimme kasvattajilta, minkälaista tietoa he kaipaisivat sukupuolisensitiivisyyden toteuttamisesta. Tähän kysymykseen vastasivat kaikki 24 kasvattajaa. Vastaukset jakautuivat taulukossa 2 esitetyllä tavalla.

Taulukko 2. Mistä kasvattajat kaipaivat tietoa

Konkreettisia esimerkkejä	15
Käytännön tietoa	12
Oppaita arkeen	9
Menetelmiä	6
Teoriatietoa	5
Koulutusta	4
Muuta, mitä?	2

Suurin osa vastaajista kaipasi tietoa siitä, kuinka sukupuolisensitiivisyyttä ja tasa-arvokasvatusta toteutetaan käytännössä. Lisäksi vastaajat kokivat tarvitsevansa enemmän konkreettisia erimerkkejä sukupuolisensitiiviseen työtapaan sekä erilaisia oppaita arkeen toivottaisiin myös olevan saatavilla ja käytössä enemmän. Teoriatietoa, menetelmiä ja koulutusta sukupuolisensitiivisyydestä myös kaivattiin. Myöhemmin eteen tulevan kysymyksen vastauksessa nousi esiin, että sukupuolten tasa-arvo herätti muutamassa vastaajassa epätietoisuutta ja se näkyy näissä vastauksissa, koska konkreettiset käytännön esimerkit jäävät tästä aiheesta vähäisiksi. Kuitenkin, sukupuolisensitiivisyys on jokaisen kasvattajan oma yksilöllinen ”kasvatusaate”, jonka kaikki voivat nähdä ja toteuttaa vähän eri lailla.

6.3 Sukupuolisensitiivisyys kasvattajien näkökulmasta

Kyselyssämme halusimme tutkia sitä, millaisia ajatuksia kasvattajille herää sukupuolisensitiivisyydestä, ja mitä heidän mukaansa sillä tarkoitetaan. Kysymys esitettiin avoimena kysymyksenä, joten jokainen sai vastata siihen omin sanoin. Vastauksia saatiin 22, eli kaksi vastaajaa jätti vastaamatta tähän kysymykseen.

Päällimmäisenä käsitteenä vastauksista nousi tasa-arvo. Tasa-arvo nousi esille yhteensä yhdeksästä vastauksesta. Monen vastaajan mielestä sukupuolisensitiivisyys liittyy oleellisesti tasa-arvoon, siihen että kaikille tarjotaan yhtäläiset mahdollisuudet, oikeudet ja velvollisuudet sukupuolesta riippumatta, eikä ketään kohdella eri tavalla sukupuolen takia. Lisäksi kaikille mahdollistetaan samanlaiset osallistumismahdollisuudet, tarjotaan yhtäläillä kiinnostuksenkohteita ja tukea ja kannustusta lapsen sukupuolesta riippumatta.

Yhtä paljon mainintoja keräsi ajatus siitä, että sukupuolisensitiivisyys tarkoittaa lapsen huomioimista yksilönä, eli jokainen lapsi saa kasvaa omanlaisekseen yksilöksi ja hänet otetaan vastaan sellaisena, kuin hän on, yrittämättä muuttaa häntä. Neljä vastaajaa oli sitä mieltä, että sukupuolisensitiivisyydellä tarkoitetaan sukupuoliroolien ”ulkoistamista”, eli lapsia ei ohjata automaattisesti tyttöjen tai poikien toimintojen tai kiinnostusten kohteiden pariin, vaan annetaan lasten itse hakeutua mieleisiinsä toimintoihin. Tällä tavalla lapsille tarjotaan enemmän valinnanvapautta, sillä lapsen annetaan vaikuttaa omiin valintoihinsa. Nämä

vastaajat korostivat myös aikuisen roolin merkitystä. Vastaajista aikuisella on vastuu tarjota mahdollisuudet, joista lapsi saa valita ja pyritään siihen, ettei aikuinen omalla toiminnallaan ohjaa lasta sukupuolirooleihin.

6.3.1 Sukupuolisensitiivisyyden tärkeys kasvattajien kokemuksena

Tutkimuksessamme selvitimme myös lyhyesti sitä, kuinka tärkeänä kasvattajat pitävät sukupuolisensitiivisyyttä ja sukupuolten tasa-arvoa. Yhteensä 23 vastaajaa piti sukupuolisensitiivisyyttä ja sukupuolten tasa-arvoa joko tärkeänä, aika tärkeänä tai jopa erittäin tärkeänä päiväkodin arjessa sekä lapsen kasvun ja kehityksen kannalta. Yhden vastaajan mielestä sukupuolisensitiivisyys ja sukupuolten tasa-arvo ei ole niin tärkeä osa päiväkotien arkea tai lapsen kasvua ja kehitystä.

6.3.2 Kasvattajien ajatukset ja tunteet

Sukupuolisensitiivisyys ja ylipäättään tasa-arvoasiat ovat mielipiteitä jakava aihe, ja kartoitimmekin, millaisia tunteita ja ajatuksia kyseinen aihe kasvattajissa herättää. Tähän kysymykseen saimme kaikilta 24 kasvattajalta vastauksen (taulukko 3).

Taulukko 3. Kasvattajien suhtautuminen sukupuolisensitiivisyyteen

Positiivisia	14
Ristiriitaisuutta	10
Neutraalit ajatukset	8
Mahdollisuutena työssä	6
Epätietoutta	5
Negatiivisia	3
Esteenä työssä	1

Vastaajat kokivat sukupuolten tasa-arvon enimmäkseen positiivisena tai neutraalina asiana. Suurin osa vastaajista mieltävät sukupuolten tasa-arvon positiiviseksi asiaksi, ja moni koki sukupuolten tasa-arvon mahdollisuutena työssä. Toiseksi eniten sukupuolten tasa-arvo tuotti vastaajissa ristiriitaisia tunteita. Neutraalit ajatukset sukupuolten tasa-arvosta nostivat myös vastauksista päätään.

Muutama vastaaja tunnusti suoraan aiheuttavan epätietoisuutta. Tämän lisäksi negatiivisia tuntemuksia heräsi joistakin vastauksista ja pari vastaajaa koki sukupuolten tasa-arvon olevan esteenä työlle.

Kysymyksessä oli myös ”muita, mitä?” -kohta, johon eräs vastaaja oli kirjoittanut, kuinka sukupuolten tasa-arvo ja siihen suhtautuminen on paljolti päiväkodin johtajasta ja hänen asenteestaan kiinni. Johtajan esimerkki on tärkeä asia

työntekijöille, jos johtaja ei ole innostunut asiasta, niin harvoin muut työntekijätkään jaksavat innostua kyseisestä asiasta.

6.3.3 Sukupuolten tasa-arvon tukeminen

Tämä kysymys esitettiin avoimena kysymyksenä, johon vastauksia saatiin 22. Kysymyksessä selvitettiin kasvattajien mielipidettä siitä, miten kasvattajan pitäisi tukea lasten sukupuolten välistä tasa-arvoa. Teemoina vastauksista nousivat tasa-arvo, yksilöllisyyden tärkeys, kasvattajan vastuu, yhteisöllisyys sekä lapsilähtöisyys. Päällimmäisinä asioina esiin tulivat, että kasvattajalla on suuri vastuu tasa-arvon toteutumisen kannalta. Toisena konkreettisenä esimerkkinä monessa vastauksessa tuli esiin seuraava asia: Lapsen leikkiä ja toimintoja ei saa määritellä sukupuolen mukaan, vaan lapsella tulee olla yksilöllinen mahdollisuus kohdistaa oma toiminta kiinnostuksen kohteiden, eikä sukupuoliroolien mukaisiin toimintoihin.

Kasvattajien täytyy taata kaikille lapsille yhtäläiset oikeudet ja velvollisuudet, sekä mahdollisuus kehittyä ihmisenä tasapuolisesti.
(Vastaaja 8.)

Selvitimme kasvattajien ajatuksia siitä, millä keinoin ja missä tilanteissa kasvattajat pystyvät tukemaan lasten sukupuolten tasa-arvoa päiväkodin arjen keskellä. Saimme vastauksia 24 kappaletta, jotka jakautuivat taulukon 4 mukaisesti.

Lähes kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että sukupuolten tasa-arvoa pystyy tukemaan parhaiten vapaamuotoisen leikin avulla ja sen kautta. Myös toiminnan muokkaamista molemmille sukupuolille sopivaksi pitivät tärkeänä lähestulkoon kaikki vastaajat, kuten myös erilaisuuden hyväksymistä. Nämä olivat vastaajien mielestä kolme parhainta tapaa tukea lasten sukupuolten tasa-arvoa, eikä mikään ihme, sillä kaikki tuo tulee päiväkodin arjessa päivittäin vastaan.

Lisäksi tärkeiksi keinoiksi miellettiin lapsen itseilmaisu, roolileikit, tasa-arvoiset lelut ja kasvattajan oma esimerkki. Päälle puolet vastaajista kokivat näiden olevan tärkeitä keinoja tasa-arvoa tukiessa. Tästä voimme siis todeta, että keinoja

sukupuolten tasa-arvon tukemiseen on yllättävän monia. Vastauksista päätellen sitä voi tehdä miltei jokaisessa tilanteessa ja jokaisena päivänä.

Taulukko 4. Missä tilanteissa kasvattajat voivat olla sukupuolisensitiivisiä

Vapaamuotoinen leikki	22
Toiminta molemmille sukupuolille sopivaa	21
Erilaisuuden hyväksyminen	20
Lapsen itseilmaisu	16
Kasvattajan esimerkki	15
Roolileikit	15
Tasa-arvoiset lelut	12
Lapsen tunneilmaisu	10
Muita, mitä?	1

6.4 Lasten sukupuoliroolit

Seuraava kysymys esitettiin numeroasteikko-muodossa, jossa kysyimme sitä, kuinka suuri merkitys sukupuolirooleilla koetaan olevan lapsen kasvun ja kehityksen kannalta.

Vastausasteikkona toimi numerot 1-5, joista 1 tarkoitti ettei sukupuolirooleilla ole merkitystä, ja 5 tarkoitti että sukupuolirooleilla on erittäin suuri merkitys. Tähän kysymykseen vastanneita kasvattajia oli 23 ja vastaukset jakautuivat taulukon 5 mukaisesti.

Taulukko 5. Sukupuoliroolin merkitys kasvussa ja kehityksessä

Ei lainkaan merkitystä	Ei niin paljon merkitystä	Vähän merkitystä	Aika suuri merkitys	Erittäin suuri merkitys
2	6	7	8	0

Näiden tulosten perusteella sukupuoliroolia pidetään melko merkittävänä osana lasten kasvua ja kehitystä.

6.4.1 Sukupuolirooleihin vaikuttavat tekijät

Selvitimme myös kasvattajien näkemyksiä siitä, mitkä asiat he kokevat vaikuttavina tekijöinä lapsen sukupuoliroolin muodostumisen kannalta. Tähän kysymykseen vastasi 23 kasvattajaa. Vastauksien jakauma esitetään taulukossa 6.

Merkittävimmiä tekijöiksi vastauksissa nousivat kulttuuritausta sekä vanhempien vaikutus. Myös median ja biologian koettiin vaikuttavan merkittävästi sukupuoliroolien muodostumiseen. Moni vastaaja koki myös lapsen uskonnon vaikuttavan sukupuolirooleihin. Lähes saman verran vastaajia, eli noin puolet ajatteli, että vaatteet, lelut, sisarusuhteet, arvot ja harrastukset vaikuttavat lapsen sukupuoli-identiteetin ja -roolin kehittymiseen ja muodostumiseen. Muutama vastaaja mainitsi vastauksissaan myös lapsen lähipiirin, kuten kavereiden, sukulaisten, varhaiskasvatushenkilöstön muokkaavan lapsen sukupuoliroolien muodostumista tietyntylaiseksi.

Taulukko 6. Sukupuolirooleihin vaikuttavia tekijöitä

Kulttuuritausta	23
Vanhemmat	21
Media	18
Biologia	17
Uskonto	14
Vaatteet	12
Arvot	11
Sisarussuhteet	11
Harrastukset	10
Lelut	10
Lähipiiri	2

6.4.2 Sukupuoliroolin vaikutus ja näkyvyys arjessa

Selvitimme päiväkodin arkea ja sitä, vaikuttaako sukupuoli siihen, millaisiin toimintoihin lapset päiväkodissa ohjautuvat, ja ovatko kasvattajat havainneet tällaista ilmiötä päiväkodin arjessa. Kysymykseen vastasi yhteensä 24 kasvattajaa, joista kolme ei ollut selkeästi havainnut ja yksi ei ollut havainnut lainkaan lasten sukupuolen vaikuttaneen lasten arkeen päiväkodissa. Loput 20 vastaajista taas oli havainnut sukupuolen ohjailevan lasten arkea monessakin suhteessa.

Ylivoimaisesti eniten sukupuolten välinen jako näkyi lasten leikeissä ja leluissa. Jopa 14 vastaajaa kertoi tyttöjen leikkivän mieluummin esimerkiksi nukeilla, kun taas pojat keskittyivät enemmän autoleikkeihin. Vastauksissa kerrottiinkin moneen

otteeseen eri sanoin tyttöjen valitsevat päiväkodissa mieluummin Barbiet, kun taas pojat valitsivat leikkeihinsä mieluummin autot. Yksi leluista mainitseva henkilö painotti taas nimenomaan lasten omia leluja ja niiden stereotyyppisyyttä. Yleisesti ottaen lapset hakeutuvat selkeästi oman sukupuolensa mukaisiin leikkeihin, vaikka heitä yritettäisiin kannustaa toimimaan ja leikkimään yli sukupuolirajojen.

Jostain? lapsille tulee käsitys siitä, että on poikien/tyttöjen leikit/värit ym. vaikka päiväkodin henkilöstö puhuisi toisin. (Vastaja 10.)

Monesta vastauksesta nousi esiin tyttöjen ja poikien kiinnostuksen kohteet ja niiden erilaisuus. Tytöt olivat kiinnostuneita hoidollisista leikeistä ja askarteluista, kun pojat taas autoista, koneista ja rakentelusta.

Sukupuolen mukaiset toiminnot mainittiin kolmessa vastauksessa ja sitä sivuttiin lähes kaikissa vastauksissa. Roolit näkyivät muun muassa kotileikeissä, jossa tyttölapsi leikki äitiä ja poikalapsi isää. Muutama poikkeus oli kasvattajille tullut vastaan, jossa perheessä oli ollut kaksi isää tai kaksi äitiä. Kuitenkaan esimerkiksi, jossa poika olisi leikkinyt äitiä tai tyttö isää, ei ollut tullut vastaan.

Ainoastaan yhdessä vastauksessa kerrottiin sukupuolen vaikuttavan kaverin valintaan, joka sinänsä on positiivista. Kuitenkin, kun asiaa ajattelee tarkemmin, on aiemmista vastauksista noussut esiin, että pojat ovat mieluummin autoleikeissä kuin taas tytöt Barbie-leikeissä. Tästä voitaisiin päätellä, että sukupuoli vaikuttaa kuitenkin jonkin verran lasten kaverivalintoihin.

6.5 Tyttöjen ja poikien erot

Lomakkeessa kysyimme kasvattajilta, näkyvätkö vastaajien työpaikalla tyttöjen ja poikien erot, ja jos näkyvät, niin missä asioissa ja tilanteissa. Vastaajat saivat siis tässä kysymyksessä valita useamman kuin yhden vastauksen. Saimme vastauksia 24. Seuraavat vastaukset esitetään taulukossa 7.

Taulukko 7. Missä tyttöjen ja poikien erot näkyvät

Leikeissä	19
Lasten omissa leluissa	18
Lasten vaatteissa	18
Lasten puheissa	16
Leluissa päiväkodissa	9
Suosikkiohjelmassa	7
Vanhempien toiveissa	5
Tunteiden ilmaisussa	5
Liikunnassa	1

Lisäksi yksi vastaajista pohti kysymykseen liittyen sitä mistä lapsille muodostuu stereotypioita seuraavin sanoin:

Mietityttää, mistä lasten puheisiin tulee tietyt stereotypiat, tyttöjen ja poikien värit, leikit jne. (Vastaaja 14.)

6.6 Kasvattajien kokemukset

Seuraavissa alaluvuissa käsittelemme kasvattajien kokemuksia lasten sukupuolten merkityksestä ja vaikutuksesta päiväkodin arjessa.

6.6.1 Kasvattajien kokemuksia sukupuolen huomioinnista

Selvitimme, missä tilanteissa kasvattajien mielestä tulee huomioida lasten sukupuoli. Vastaajien mielestä tärkeimpiä tilanteita, joissa lasten sukupuoli tuli

päiväkodin arjen mukana huomioida, oli wc-käynnit sekä ryhmien ja pienryhmien muodostaminen. Molemmat keräsivät 11 vastausta. Muissa tilanteissa sukupuoli ei tuntunut vastaajien mielestä olevan väliä, tai sitä ei tarvinnut huomioida millään tavalla erityisesti.

Kysymyksen ”muissa tilanteissa, missä?” -kohdassa taas nostettiin esiin se, mitä on painotettu monen kysymyksen vastauksessa eli, että lapsi tulee huomioida kokonaisvaltaisesti, eikä keskittyä pelkästään lapsen sukupuoleen. Lapsen mielenkiinnon kohteet, tarpeet, toiveet, tavat ja kulttuurierot ovat lapsessa tärkeämpiä huomion kohteita kuin se, mitä sukupuolta lapsi edustaa.

6.6.2 Sukupuolittuneen jaottelun haastaminen

Lapsi voi haastaa päiväkodin arjessa sukupuolittuneen jaottelun erilaisissa tilanteissa eri tavoin, esimerkiksi poika voi haluta leikkiä jatkuvasti nukeilla tai tyttö viihtyy pallopelien parissa. Kysyimmekin kasvattajilta, oliko heille tullut tämän tapaisia tilanteita vastaan ja kuinka he ja muut kasvattajat niihin suhtautuivat.

Kysymykseen vastasi yhteensä 18 kasvattajaa, joista viidelle vastaajalle ei ollut tullut vastaan tilannetta, jossa lapsi olisi koetellut oman ”sukupuoliroolinsa” mukaisia rajoja. Myöskin voi olettaa, että tähän kysymykseen vastaamatta jättäneet 6 kasvattajaa eivät joko ymmärtäneet kysymystä tai sitten eivät ole kohdanneet tällaista tilannetta. Tilanteeseen positiivisesti, kannustaen, rohkaisten sekä lapsen hyväksyen sellaisena kuin hän on, kertoi suhtautuvan kahdeksan vastaajaa. Eräs vastaaja kiteytti asian näillä sanoin:

Ei aikuinen voi päättää tai pakottaa lasta muottiin, vaikka sitä toki varmasti tiedostamatta teemme jatkuvasti. (Vastaaja 16.)

Asiasta itse lasten kanssa keskustelu ja asiasta vanhempien kanssa keskustelu nousivat molemmat muutamasta vastauksesta esille. Vaikka vastaajat kertoivat keskustelevansa vanhempien kanssa heidän toiveistaan, miten he haluaisivat tilanteessa toimittavan, niin henkilökohtaisesti kuitenkin ajateltiin, että lasten saavat ja heidän kuuluukin haastaa sukupuolirajoja.

Kysyimme vastaajien oman työyhteisön suhtautumista tyttöjen ja poikien välisiin eroihin. Kysymys esitettiin vastaajille avoimena kysymyksenä, joihin saimme vastauksia 23 kappaletta.

Päällimmäisinä vastauksissa tuotiin esiin, että päiväkodeissa suhtautuminen on luonnollista ja tasa-arvoista. 13 vastaajaa korosti, että päiväkodissa suhtaudutaan yksilöllisyyttä kunnioittaen ja sukupuolierot hyväksyen, sekä lapsen kohtaaminen on luontevaa. Neljä vastaajaa kertoivat, ettei heidän päiväkodissaan korosteta sukupuolirooleja, jonka vuoksi tyttöjen ja poikien erotkaan eivät näyttäyty selkeästi, ja jos näyttäytyvät, niin niihin suhtaudutaan hyvin luonnollisesti. Kuitenkin kuusi vastaajaa kertoi, että päiväkodissa toiminnassa näkyvät tietynlaiset sukupuoliroolit, jotka ovat niin sanotusti perinteisiä ja tietyn stereotypian muodostaneita. Osa vastaajista toi myös vastauksissaan esiin, ettei päiväkodilla ole tiettyä yhtenäistä linjaa eroihin suhtautumisessa, vaan se on enemmänkin ryhmäkohtaista, mutta myös kasvattajan omien arvojen ja käsitysten mukaisesti muodostunutta suhtautumista. Vastaajista osa koki, että etenkin vanhemmilla kasvattajilla on vielä erilainen näkemys erilaisuudesta ja sen hyväksymisestä kuin hiljattain valmistuneilla.

6.6.3 Kasvattajan ja lapsen välinen kohtaaminen

Kysyimme kasvattajilta, ovatko he havainneet sukupuolen vaikuttavan lapsen kohtaamiseen. Saimme kysymykseen 16 vastausta. Enemmistö vastaajista, joita oli 10, oli sitä mieltä, että sukupuoli ei millään tavalla vaikuta lapsen ja kasvattajan väliseen kohtaamiseen päiväkodin arjessa. Vastauksissa korostettiin paljolti sitä, kuinka jokainen lapsi kohdataan omana yksilönään ja kohtaamisessa korostuu kunkin lapsen tarve, ja siihen pyritään vastaamaan.

Kyselyyn vastanneet mies kasvattajat kokivat sukupuolen, ja etenkin oman sukupuolensa vaikuttavan paljonkin lasten kohtaamiseen ja työhön ylipäättään, etenkin hoitosuhteen alussa. Neljä vastaajaa kertoi huomanneensa vanhanaikaisten ajatusmallien ja erilaisten sukupuolistereotyyppien vaikuttavan lasten kohtaamisiin. Esimerkkinä mainittakoon se, että jotkut kasvattajat ajattelevat

tyttöjen olevan hiljaisia ja hentoja ja sen takia ihmettelevät suureen ääneen ja paheksuen, kun lapsi rikkoo näitä stereotyyppioita.

Jokainen lapsi saa tulla päiväkotiin omana itsenään, valitettavasti jotkut päivittelevät esimerkiksi tytön poikamaisia vaatteita hyvinkin äänekkäästi. (Vastaja 4.)

Pojille sallitaan enemmän "rämpäisyyttä", tyttöjen oletetaan olevan aina kiltimpiä. (Vastaja 16.)

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tässä luvussa kokoamme yhteen keskeisimmät tutkimustulokset. Lisäksi pohdimme tuloksista esiin tulleita kehityskohteita, joiden avulla sukupuolisensitiivisyys saataisiin jalkaannutettua varhaiskasvatuksen arkeen vaivattomammin. Lisäksi viimeisessä alaluvussa pohdimme tämän opinnäytetyön työstämisen aikana tapahtunutta omaa ammatillista kasvuamme.

7.1 Tutkimustulosten yhteenveto

Opinnäytetyössämme tavoitteenamme oli tutkia sukupuolisensitiivisyyden ja tasa-arvokasvatuksen toteutumista varhaiskasvatuksessa ja sen mukana tuomia ajatuksia kasvattajien näkökulmasta. Selvitimme tutkimuksessamme myös sitä, millaista tietoa ja tiedonsaantimahdollisuuksia varhaiskasvattajilla oli tutkimuksen toteutushetkellä. Tässä luvussa tarkastelemme tutkimustuloksia opinnäytetyömme tutkimuskysymysten pohjalta. Tutkimuskysymyksinämme olivat seuraavat: Miten kasvattajat voivat tukea lasten kasvua ja kehitystä sukupuolisensitiivisyys huomioiden? Miten ja millaisissa tilanteissa kasvattajat ovat sukupuolisensitiivisiä? Millaisena sukupuolisensitiivisyys koetaan?

Tutkimustuloksissamme ilmeni, että varhaiskasvattajien tiedonsaanti tasa-arvokasvatuksesta ja sukupuolisensitiivisyydestä on vähäistä, ja tiedon saaminen tuntuu olevan kasvattajien omalla vastuulla. Merkittävimmiksi tietolähteiksi tästä aiheesta koettiin varhaiskasvatuslaki ja valtakunnallinen sekä kunnalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Tietoa koettiin saavan myös opetushallituksen julkaisusta sekä mediasta. Mediasta nostettiin merkittävinä tiedonantajina esiin yhteisöt, artikkelit ja tutkimukset. Lisäksi työyhteisö koettiin merkittävänä tekijänä tiedon kulussa. Vain pieni osa vastaajista koki saaneensa tietoa sukupuolisensitiivisyydestä koulutuksien kautta. Me tutkijoina jäimme pohtimaan, onko olemassa jokin selkeä syy sille, miksei koulutuksista koeta saavan tietoa sukupuolisensitiivisyydestä. Pohdimme, voisiko tiedonsaannin vähäisyys johtua siitä, että valtakunnallisesti ei ole vielä kovinkaan paljon koulutuksia, missä kyseisiä aihealueita tarkemmin käsiteltäisiin.

Tuloksista nousi esiin moninaisesti tiedonsaannin tarpeita, joista kasvattajat kokisivat olevan hyötyä varhaiskasvatustyössä. Päällimmäisinä esiin nostettiin muun muassa työvälaineet arkeen, kuten konkreettiset mallit siitä, miten sukupuolisensitiivisyyttä voitaisiin toteuttaa. Haasteena arjen työvälaineissa ja niiden toimivuudessa koemme kuitenkin sen, että ei ole selkeää yksijakoista tapaa toteuttaa sukupuolisensitiivisyyttä, vaan jokainen kasvattaja ja päiväkotitoimittajat toteuttavat sitä parhaaksi näkemällään tavalla. Reisby (1998) täsmentää tämän asian toteutamisella, ettei sukupuolisensitiivisyyttä voi täsmentää yhdeksi tekniikaksi tai periaatteeksi. Hän korostaa, että kasvattajan on kriittisesti pohdittava omaa toimintaansa hänen tietojensa ja kokemuksen pohjalta. Tämän vuoksi esimerkiksi yleiseen jakoon tehtyjen konkreettisten oppaiden laatiminen ei palvelisi välttämättä kaikkia kasvattajia parhaalla mahdollisella tavalla.

Tutkimustulosten mukaan kasvattajilla on melko selkeä käsitys siitä, mitä sukupuolisensitiivisyydellä tarkoitetaan. Valtaosa kasvattajista pitääkin sukupuolisensitiivisyyttä ja sukupuolten tasa-arvoa tärkeänä osana laadukasta varhaiskasvatusta. Kuitenkaan täysin kaikki vastaajat eivät olleet samaa mieltä valtavastaajien kanssa, vaan toivat esiin, etteivät koe sitä tärkeänä työvälaineena. Sukupuolisensitiivisyys yleiskielessä herättää niin negatiivisia kuin positiivisiakin ajatuksia ja mielipiteitä. Negatiivinen käsitys johtuu siitä, että se helposti sekoitetaan sukupuolineutraalisuuteen, koska käsite ei ole täysin vakiintunut (Syrjäläinen & Kujala 2010, 32).

Sukupuolisensitiivisyyden koetaan kulkevan käsi kädessä tasa-arvon kanssa. Sukupuolisensitiivisyys onkin käytännössä sukupuolten välistä tasa-arvokasvatusta, mutta voidaankin pohtia, onko näiden käsitteiden välillä kuitenkin olemassa piileviä eroja. Tutkimuksen aikana heräsi kysymys, mikä on sukupuolten välistä tasa-arvoa. Tarkoitetaanko sillä sitä, että sukupuolta ei nähdä lainkaan, vai hyväksytäänkö sukupuoli ja niiden erot? Tästä aiheesta on viime aikoina herännyt paljon erilaisia keskusteluita, ja melkein jokaisella tuntuu olevan asiasta oma mielipiteensä. Suurin kysymys tuntuukin olevan, mitä tasa-arvo käytännössä on ja miten tasa-arvoa tulisi ”oikeaoppisesti” lähestyä (Opetusministeriö 1984, 211). Tämä yleisestikin puhuttanut pohdinnan aihe puoltaa sitä, ettei sukupuolten tasa-arvo ole vielä kaikille ihmisille selkeä käsite, eikä sen perimmäisestä tarkoituksesta

ole vielä olemassa yhtenäistä linjaa. Tutkimuksessa sukupuolten välisellä tasa-arvolla tarkoitettiin juuri sukupuolten välisten erojen hyväksymistä.

Tutkimuksessa vastaajat käsittävät sukupuolten välisen tasa-arvon asiana, joka mahdollistaa kaikille lapsille yhtäläiset mahdollisuudet, oikeudet ja velvollisuudet katsomatta lapsen sukupuoleen. Varhaiskasvatuksessa tasa-arvoksi koetaan erityisesti yhtäläiset mahdollisuudet osallistua toimintoihin, jotka vastaavat lapsen kiinnostuksen kohteita. Oleellisesti tähän yhdistetään kasvattajan antama tuki ja kannustus sukupuolesta riippumatta.

Kasvattajat yhdistävät sukupuolisensitiivisyyteen oleellisesti kuuluvaksi lapsen yksilöllisyyden. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että lapsen yksilöllinen huomiointi tapahtuu niin, ettei lapsen sukupuoli nouse tärkeämmäksi tekijäksi kuin lapsen persoona. Tuloksista ilmenee, että kasvattajat pitävät aikuisen roolia merkittävänä tekijänä näiden edellä mainittujen asioiden toteutumisen kannalta.

Tuloksista käy ilmi, että sukupuolisensitiivisyys herättää kasvattajien keskuudessa hyvin monenlaisia tunteita. Suurimmalla osalla kasvattajista oli positiivinen suhtautuminen sukupuolisensitiivisyyteen yleisellä tasolla, mutta kuitenkin sen koettiin herättävän jonkin verran ristiriitaisuutta. Moni vastaaja, joka vastasi kokevan asian positiivisena, oli kuitenkin vastannut myös sen herättävän ristiriitaisia ajatuksia. Mielestämme olisi ollut kiinnostavaa tietää, miksi aihe herättää ristiriitaisuutta, ja johtuuko se esimerkiksi tietämättömydestä, ennakkoluuloista vai kenties omasta pohjimmaisesta tai jopa tiedostamattomasta ajattelumaailmasta asiaa kohtaan. Ristiriitaisuutta tai jopa negatiivisia ajatuksia sukupuolisensitiivisyydestä voi kokea myös, vaikka itse olisi pohjimmiltaan positiivisin ajatuksin aihetta kohtaan. Tämä voi johtua esimerkiksi lasten vanhemmista tai työpaikan henkilökunnasta, kuten esimiehestä, jos heidän ajatusmaailma ei kohtaa kasvattajan oman ajatusmaailman kanssa. Tuloksissa nostettiin esiin yleisestikin esimiehen roolin tärkeys. Vastaajat koki, että mikäli esimies ei ole niin sanotusti ajan hermoilla, niin vaikuttaa se myös työntekijöiden näkemyksiin ja asenteisiin suhtautua sukupuolisensitiiviseen työotteeseen.

Tutkimusta tehdessä pohdittiin sitä, vaikuttaako lapsen tai kasvattajan biologinen sukupuoli jollain tavalla kasvattajan ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen sekä

kohtaamiseen päiväkodin arjessa. Päälimmäisenä tuloksia tarkastellessa havaitaan, että suurin osa kasvattajista kokee sukupuolen sellaisena asiana, joka ei vaikuta millään tavalla kohtaamiseen. Kuitenkin stereotyyppiset odotukset siitä millainen tytön tai pojan ”kuuluisi” olla heijastuvat joidenkin kasvattajien käyttäytymisestä. Tällöin etenkin tilanteet, joissa lapset rikkovat odotuksen mukaisia sukupuolirooleja, aiheuttavat osalla kasvattajista hieman jopa negatiivista suhtautumista. Stereotyyppiset odotukset ja lasten sukupuolittaminen ei tapahdu yleensä tietoisesti, vaan kasvattajat tekevät sitä ajattelematta asiaa sen enempää. Tämä johtuu yleensä siitä, ettei kasvattaja tule sen enempää havainnoineeksi omia toiminta tapojaan ja arvomaailmaansa ja tällöin lapsiin kohdennetaan huomaamatta sukupuolenmukaisia stereotyyppisiä odotuksia. (Ylitapio-Mäntylä 2009, 180; Henkel 2010, 63.)

Tuloksista käy ilmi, että mieskasvattajat kokevat sukupuolen vaikuttavan enemmän lapsen kohtaamiseen kuin naiskasvattajat. Tämä saattaa johtua siitä, että varhaiskasvatus on naisvoittoinen työkenttä, joten mieskasvattajana saattaa olla, etenkin alkuvaiheessa, hankaluuksia päästä täysin tasavertaiseksi naiskasvattajien kanssa, esimerkiksi lasten wc-tilanteissa. Ylitapio-Mäntylä (2009, 200) mainitsee, että perinteisesti lasten hoitaminen onkin naisten arkeen liitettyä toimintaa ja siksi se onkin säilyttänyt vahvan naisleiman. Tätä käsitystä tukee väite, jonka mukaan suomalaiset työmarkkinat ovat selkeästi jakautuneet sukupuolen mukaan kahtia. Toisin sanoen yleisesti ottaen naiset ja miehet hakeutuvat erilaisille aloille töihin. (Korvajärvi, 2010,185.)

Tuloksista käy ilmi, että vastaajat näkivät parhaiksi tavoiksi toteuttaa sukupuolisensitiivisyyttä huomioimalla lapsen yksilöllisyyden tärkeyden ja toiminnan lapsilähtöisyyden. Tähän oleellisesti yhdistettiin kasvattajalla oleva vastuu ja varhaiskasvatuksessa toteutuvan yhteisöllisyyden merkitys. Konkreettisesti parhaiten kasvattaja pystyy edistämään sukupuolten välistä tasa-arvoa omalla toiminnallaan ja avarakatseisuudellaan. Tällaista toimintaa on muun muassa se, että tarjotaan lapselle sukupuolesta riippumattomia mahdollisuuksia toimia jokaisen lapsen mielenkiinnon kohteiden mukaisesti. Tutkijoina olemme sitä mieltä, että mielenkiinnonkohteiden huomiointi lapsen arjessa on tärkeää, mutta jatkuva mielenkiinnon kohteiden ja mieluisten toimintojen tarjoaminen ei ole lapsen kasvun

kannalta paras vaihtoehto. Meistä lapsen tulisi myös välillä poistua omalta mukavuusalueeltaan ja kokeilla uutta, jolloin lapsi parhaimmassa tapauksessa saa erittäin avartavia oppimiskokemuksia. Tämän kuitenkin tulisi tapahtua niin, ettei korosteta odotettuja sukupuolirooleja.

Päiväkodissa sukupuolisensitiivisyyden tukeminen tapahtuu arjen mukana, yleensä kasvattajien kiinnittämättä siihen erityisesti huomiota. Vapaan-leikin aikana sukupuolisensitiivisyys toteutuu lähes huomaamatta, eikä se vaadi kasvattajalta erityisiä toimenpiteitä. Tämä saattaa johtua siitä, että yleensäkin vapaanleikin valinta tapahtuu lapsilähtöisesti ja lapsen mielenkiinnonkohteisiin pohjautuen. Kasvattajat kokevat tutkimustulosten mukaan juuri vapaan leikin parhaimmaksi keinoksi tukea sukupuolten välistä tasa-arvoa. Tuloksista nousee esiin, että kasvattajat kokevat sukupuolisensitiivisyyden toteutuvan hyvin myös silloin, kun ohjattu toiminta on suunniteltu molemmille sukupuolille sopivaksi, kuten esimerkiksi askartelu- ja liikuntatilanteet. Tutkimuksessa kasvattajat kokevat, että sukupuolisensitiivisyys ja sukupuolten välinen tasa-arvo tulee ottaa huomioon monissa asiayhteyksissä. Erityisesti esiin nostetaan lasten erilaisuuden hyväksyminen sekä lapsen itse- ja tunneilmaisu. Myös erilaiset roolit nostetaan tuloksissa esiin, niin leikeissä tapahtuen kuin kasvattajan toiminnassakin.

Kasvattajat kokevat arjessa olevan paljon tilanteita, joissa pystytään toimimaan sukupuolisensitiivisesti korostamatta lapsen biologista sukupuolta, mutta arjessa kasvattajille tulee kuitenkin vastaan tilanteita, missä on lapsen edun mukaista, että hänen biologiseen sukupuoleensa kiinnitetään erityistä huomiota. Tällaisiksi tilanteiksi kasvattajat nimeävät muun muassa lasten wc-käynnit sekä pienryhmien muodostamisen. Mielestämme on sukupuolisensitiivisyyttä huomata myös tällaiset tilanteet, joissa lasten sukupuoli nimenomaan pitää ottaa huomioon.

Lasten kasvun ja kehityksen kannalta on tärkeää, että lapsella on mahdollisuus omaan sukupuoleensa ja sen huomiointiin. Sukupuolirooleista puhuttaessa nousee päällimmäisenä esiin tyttöjen ja poikien erot ja niiden myötä muodostuvat stereotyyppiset odotukset. Sukupuoliroolin merkityksellä lapsen kasvun ja kehityksen kannalta vastaajien mielestä on jonkin verran merkitystä. Kasvattajat kokevat erojen tulevan esiin eniten varhaiskasvatuksessa lasten leikeistä. Tähän

vaikuttaa oleellisesti se, että leikit muodostuvat lasten mielenkiinnonkohteiden mukaan ja mielenkiintoa ohjaa vahvasti opittu sukupuolirooli.

Sukupuoliroolien koetaan vaikuttavan myös yleisesti siihen, millaisiin toimintoihin tai leikkeihin lapset hakeutuvat varhaiskasvatuksessa. Merkittävin sukupuolen vaikutus koetaan leikeissä ja leikkien valinnassa. Kasvattajat havaitsivat, että tytöt hakeutuvat useasti hoivaamisleikkeihin, kun taas pojat hakeutuvat ensisijaisesti autoleikkeihin. Myös kotileikeissä kasvattajat kokevat, että tyttö ottaa leikissä äidin roolin ja poika isän roolin. Tutkimustuloksissa nostimme esiin, että eräs vastaaja mietti, mistä lapsille muodostuu käsitys siitä, mitkä ovat tyttöjen leikkejä ja mitkä poikien leikkejä. Meidän mielestämme suurin vaikutus tämän käsityksen muodostumiselle on lapsen perheellä, ja perheen sisäisillä rooleilla. Kun käsitykset, mikä on sopivaa tytölle ja mikä sopivaa pojalle, muodostuvat kotona, ne ovat juurtuneena niin syväälle lapseen, ettei luultavasti vaikutusta juurikaan ole, vaikka päiväkodissa yritettäisiin ohjata toisenlaiseen toimintaan.

Kasvattajat havaitsivat lapsen kulttuuritaustan, perheen ja median vaikuttavan merkittävästi opittujen sukupuoliroolien muodostumiseen. Edellä mainitut tekijät kasvattajien mielestä vaikuttavat siihen, että sukupuolten erot korostuvat erityisesti lapsen omissa leluissa, pukeutumisessa sekä puheissa. Tutkimuksen tuloksissa käy ilmi, että päiväkodeissa kasvattajat kuitenkin suhtautuvat tyttöjen ja poikien eroihin luonnollisesti ja tasa-arvo korostaen. Päiväkodin arvomaailmassa korostetaan lapsen yksilöllisyyttä ja erilaisuuden hyväksymistä, joten ne koetaan myös tärkeiksi tekijöiksi, kun puhutaan työyhteisön suhtautumisesta sukupuolten välisiin eroihin. Päiväkodeissa ei kuitenkaan ole yhtä yhtenäistä linjaa, miten suhtautua sukupuolten välisiin eroihin, joten vastauksissa käy ilmi, ettei suhtautuminen ole kaikilla kasvattajilla täysin samanlaista. Tähän vaikuttavat vastauksien perusteella kasvattajien ikäjakauma ja henkilökohtaiset arvot.

Tuloksista käy hyvin ilmi, että kasvattajat tiedostavat hyvin stereotyyppiset tyttöjen ja poikien väliset erot. Sukupuolisensitiivisesti toimien kasvattajille tulee tilanteita vastaan, jossa jommankumman sukupuolen edustaja haastaakin stereotyyppisen sukupuoliroolinsa. Tällaisiin tilanteisiin kasvattajat suhtautuvat pääasiassa positiivisesti ja lasta tukien. Kasvattajan työhön kuuluu olennaisesti havainnointi, ja kun kasvattaja havaitssee stereotyyppisten sukupuolirajojen ylittämistä, kokevat

kasvattajat, että asiasta hyvä keskustella sekä lasten että vanhempien kanssa. He kuitenkin kokevat, ettei asiasta saa tehdä liian suurta numeroa, koska lapsen kuuluu myös haastaa sukupuolittuneita rajoja.

7.2 Tutkimustuloksista esiin tulleita kehittämiskohteita

Tutkimustuloksia tarkastellessamme havaitsimme jonkin verran kehitettäviä aihealueita kohdistuen sukupuolisensitiivisyyden tunnettavuuteen ja toimivuuteen varhaiskasvatuksessa.

Sukupuolisensitiivinen työote on tämän hetken varhaiskasvatuksessa toivottu tapa toimia, joten tietoisuuden lisääminen ja käsitteen normalisoiminen ovat tämän hetkiset tavoitteet. Tähän tavoitteeseen päästään parhaiten siten, että käsitteet sukupuolisensitiivisyys ja sukupuolineutraalisuus erotettaisiin toisistaan selkeästi. Tämän yhteydessä tuotaisiin esiin konkreettisesti sen, mitä sukupuolisensitiivisyys pitää sisällään, ja mitkä ovat sen pohjimmaiset tarkoitusperät.

Kuten tutkimustuloksistakin voimme päätellä, niin sukupuolisensitiivisyyden käsite aiheuttaa jonkin verran epäselvyyttä varhaiskasvatuksen ammattihenkilöiden keskuudessa, joten voimme vain kuvitella, kuinka epäselvä käsite on valtaväestölle. Tämän vuoksi olisi ihanteellista, että käsitteestä saataisiin koko väestölle selkeä käsitys. Käsitteen selkeyttäminen toisi mukanaan myös sen, ettei sukupuolisensitiivisyyttä pidettäisi enää niin negatiivisena tai ristiriitaisena tapana toimia.

Tutkimusta tehdessä pohdimme myös sitä, miksi osa kasvattajista jättivät vastaamatta koko kyselyyn, vaikka vastausmahdollisuus tarjottiin. Mietimme, että johtuuko se siitä, ettei tutkittu asia ollut kaikille tuttu aihe, jolloin vastaamatta jättäminen koettiin helpoimmaksi ratkaisuksi. Toisaalta myös resurssit sekä tutkimuksen ajankohta saattoivat vaikuttaa siihen, etteivät kaikki kasvattajat vastanneet lainkaan kyselyyn.

Tutkimustuloksia tarkastellessa huomiomme kiinnittyi siihen, että kasvattajat olivat kokeneet saaneensa sukupuolisensitiivisyydestä tietoa todella vähän koulutusten kautta. Koulutusten kautta sukupuolisensitiivisyyttä voitaisiin saada

käytännönläheisemmäksi toimintatavaksi. Koulutusten vähäisyyden vuoksi sukupuolisensitiivisyys saattaa olla kasvattajien keskuudessa ”sanahirviö”, vaikka todellisuudessa sukupuolisensitiivisyys on helppoa toteuttaa päiväkodin arjessa, eikä vaadi toteuttajaltaan suuria toimenpiteitä. Tärkein toimenpide on oman asenteen muokkaaminen sukupuolisensitiiviseksi ja työn toteuttamista sen arvomaailman mukaan.

Pikaisella selvityksellä huomasimme, että kasvattajien esiin tuoma koulutusten puute on todellinen, sillä internetin kautta ei ainakaan löytynyt juuri tähän aiheeseen perustuvia valtakunnallisia koulutuksia. Tutkijoina pohdimmekin kyselylomakkeisiin saaneiden vastausten perusteella, että tarjolle olisi hyvä sada koulutuksia, joissa keskityttäisiin työvälineiden antamiseen kasvattajille. Konkreettisten esimerkkien ja tilanteiden esille tuominen saattaisi saada kasvattajat huomaamaan, että he mahdollisesti huomaamattaan toimivatkin sukupuolisensitiivisesti, vaikkeivat sitä itse tiedostaisikaan. Koulutukset saattaisivat myös saada kasvattajat huomaamaan omat sukupuolittuneet odotuksensa ja tapansa toimia lasten kanssa. Näiden asioiden havaitseminen voi saada kasvattajan ajattelemaan omaa toimintaansa ja kehittämään itseään ammatillisesti parempaan suuntaan.

Kun käsite on saatu varhaiskasvatuksen henkilökunnalle, mutta myös muulle väestölle selkeäksi ja tutuksi, alkaa käsitteen mukanaan tuomien asioiden muovaaminen käytäntöön sopiviksi. Varhaiskasvatuksen toimintaa ohjaa monet säädökset ja lait, mutta myös kunnalliset ja yksikölle laaditut varhaiskasvatussuunnitelmat, jotka toimivat kaiken varhaiskasvatuksessa tapahtuvan toiminnan perustana. Tutkimustuloksista käy ilmi, että päiväkodeissa on erilaisia tapoja toimia, mutta erilaiset tavat näyttäytyvät myös saman päiväkodin sisällä olevissa lapsiryhmissä ja jokaisessa kasvattajassa erikseen. Kasvattajat toivat tuloksissa esiin sen, että sukupuolisensitiivisyyteen ja sukupuolten tasa-arvoon ei ole päiväkodin sisällä luotu yhtenäisiä linjauksia ja toimintatapoja.

Olisi kuitenkin sukupuolisensitiivisyyden arkipäiväistämisen kannalta tärkeää, että tulevaisuudessa päiväkodeissa kirjattaisiin yksikkökohtaiset, ja jopa ryhmäkohtaiset linjaukset siitä, kuinka lasten sukupuoleen tulee suhtautua, ja miten hämmäntävissä ristiriitatilanteissa tulisi toimia., Näin päiväkodille saataisiin yhtenäinen linjaus,

näkemyks ja toimintatapa, joka lisää myös kasvattajien rohkeutta toimia näkyvästi sukupuolisensitiivisellä työtöteellä. (Forsblom-Sinisalo & Sundell 2012, 133.)

7.3 Oman ammatillisen kasvun ja opinnäytetyöprosessin tarkastelu

Opinnäytetyöprosessi on ollut kokemuksena antoisa. Opinnäytetyön suunnittelu aloitettiin jo hyvissä ajoin lähes vuotta aiemmin, kuin valmiin opinnäytetyön palautuspäivä oli. Vaikka aikaa prosessin aloittamiseen tuntuikin alussa olevan paljon, huomasimme hyvin nopeasti, että tarkka oman työskentelyn aikatauluttaminen oli tärkeä työmenetelmä työn etenemisen kannalta.

Opinnäytetyöprosessi aloitettiin aiheen valinnalla ja suunnitelman tekemisellä marraskuussa 2016, tämän jälkeen aloitimme yhteistyötohojen etsimisen ja tutkimuslupahakemuksen työstämisen. Varsinainen opinnäytetyöprosessin toteutusvaihe aloitettiin helmikuussa suunnitelman esittämisellä ja sen hyväksyttämällä. Hyväksymisen jälkeen saimme luvan aloittaa varsinaisen opinnäytetyön rakentamisen. Ensimmäisenä vaiheena ryhdyimme kokoamaan teoriapohjaa, sillä kaipasimme itsekkin teoriaosaamista tutkittavaan aiheeseen.

Kevään aikana teoria oli suurin piirtein koossa, ja suuntasimme ajatuksemme ja toimmemme omaan tutkimustyöhömmö. Tutkimustyön aloittaminen kuulosti suunnitelmassa helpolta työltä, mutta sitä toteuttaessa huomasimme esimerkiksi sen, että täsmällisen kyselylomakkeen laatiminen vie todella paljon aikaa ja omaa sinnikkyyttä. Tätä vaadittiin muun muassa siinä, kun käsitteet pitikin saada käytännönläheisyyteen yhdistettyä kysymyksiä muodostaessa. Kun olimme saaneet kyselylomakkeet laadittua, veimme ne yhteistyöpäiväkoodille, jossa kaikki halukkaat kasvattajat saivat kolmen viikon aikana vastata niihin. Kyselyihin vastaaminen tapahtui alku kesästä 2017.

Kun vastaamisaika oli päättynyt, haimme esimiehille palautetut kyselylomakkeet takaisin, ja aloimme kokoamaan vastauksia yhteen. Tuloksien analysointi ja tarkastelu on ollut pitkä ja aikaa vievä prosessi, joka on saatu valmiiksi syksyn 2017 aikana. Tuloksien analysoinnissa koimme haastavana tutkimusmenetelmän toimivuuden asettamiemme tutkimuskysymyksiämme vastaaviksi. Koska emme

saaneet yhtäkään haastattelua paperikysymyksien tueksi, meistä tuntui haastavalta yhdistää vastaukset suoraan tutkittavaan aiheeseen. Jotta saimme vastauksista kattavasti juuri sopivaa tietoa, jouduimme tekemään todella suuren analysointityön poimiaksemme kaipaamamme tiedot vastauksista.

Opinnäytetyön toteuttaminen parityönä on ollut mielestämme todella suuri voimavara. Tämä johtuu siitä, että työmäärä on jakautunut kahden ihmisen vastuulle. Lisäksi toisesta on saanut tukea ja ajatusten jakajaa niin hyvinä kuin huonoinakin prosessihetkinä.

Oman ammatillisen kasvumme kannalta opinnäytetyö prosessi on ollut kehittävä ja kasvattava. Olemme oppineet ensinnäkin tutkimustyön toteuttamiseen liittyviä vaiheita. Molempien työllistyessä varhaiskasvatuksen kentälle koemme tutkimuksen tuoneen mukanaan sellaisia oppimiskokemuksia ja oivaluksia, joista koemme olevan hyötyä työkentällä. Kaikin puolin koemme onnistuneemme opinnäytetyöprosessissa ja saaneemme juuri sitä tietoa, mitä lähdimme jo suunnitteluvaiheessa hakemaan.

LÄHTEET

- Alasaari, N. 2013. Lasten leikkiä. Sukupuolittietoinen näkökulma päiväkodin arkeen. [Verkkojulkaisu]. Turun yliopisto. Humanistinen tiedekunta. Pro gradu. [Viitattu 15.10.2017]. Saatavilla: <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/94663/Alasaari2013.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Alasuutari, P. 1995. Laadullinen tutkimus. 3.uudistettu painos. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Anttila, Eronen, Kallio, Kanninen, Kauppinen, Paavilainen & Salo. 2005. Persoona 2, kehityspsykologia. Helsinki: Edita Prima Oy
- Cacciatore, R. & Korteniemi-Poikela, E. 2010. Portaita pitkin – Lapsen ja nuoren seksuaalisuuden kehittyminen. Juva: WS Bookwell Oy
- Cacciatore, R. 2006. Seksuaalisuus eri ikäisillä. Teoksessa: Apter, D., Kaimola, K. & Väisälä, L. Seksuaalisuus. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 203 – 225.
- Einon, D. 2002. Lapsen hoito ja kehitys. Terve, tyytyväinen ja tasapainoinen lapsi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Forsblom-Sinisalo, P. & Sundell, S. 2012. Haasta normit–laajenna lapsen mahdollisuuksia. Teoksessa: O. Ylitapio-Mäntylä. Villit ja kiltit: Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. Jyväskylä: PS-kustannus, 125–140.
- Freud, S. 1969. Johdatus psykoanalyysiin. Suomentaja Erkki Puranen. Jyväskylä: K.J.Gummerus Osakeyhtiön kirjapaino.
- Gordon, T. & Lahelma, E. 1995. Sosiaalinen sukupuoli, sukupuolijärjestelmä ja koulu. Teoksessa: T. Takala (toim.) Kasvatussosiologia. Juva: WSOY, 52–58.
- Gordon, T. 2005. Kulttuurit, erot ja kohtaamiset. Teoksessa: R. Mietola, E. Lahelma, S. Lappalainen & T. Palmu. (toim.) Kohtaamisia kasvatuksen ja koulutuksen kentillä: Erontekoja ja yhdessä tekemistä. Turku: Suomen kasvatustieteen seura. Kasvatusalan tutkimuksia 22. 163–176.
- Henkel, K. 2010: En jämstalld förskola. Teori och praktik. Falun: Scandbook AB.
- Hentilä, J., Nissinen, J., Stålström, O. & Tuovinen, L. 2012. Saanko olla totta? Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press 2012. Saatavana Ellibs-e-kirjakokoelmassa.
- Hiltunen, L. 2009. Validiteetti ja reliabiliteetti. [Verkkojulkaisu]. Jyväskylän yliopisto. Graduryhmä. [Viitattu 27.10.2017]. Saatavana: http://www.mit.jyu.fi/ope/kurssit/Graduryhma/PDFt/validius_ja_reliabiliteetti.pdf

- Huuska, M. & Karvinen, M. 2012. Persoona on aina enemmän kuin sukupuoli. Teoksessa: O. Ylitapio-Mäntylä. Villit ja kiltit: Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. Jyväskylä: PS-kustannus, 31–54.
- Huusko, H. 2015. Lasten sukupuolittunut toiminta ja keskinäinen valta päiväkodissa. Etnografinen lähestymistapa. [Verkkajulkaisu]. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta. Pro gradu. [Viitattu 3.11.2017]. Saatavana: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/48065/URN:NBN:fi:jyu-201512123994.pdf?sequence=1>
- Hynninen, P. & Juutilainen, P-K. 2006. Seitsemän asiaa ohjauksen suunnittelusta ja tasa-arvosta: sukupuolisensitiivinen ohjaus tasa-arvon edistäjänä koulutuksessa -hanke 2002-2006. [Helsinki]: Helsingin yliopisto, koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia.
- Ikävalko, E., Palmu, T., Suortamo, M., Tainio, L. & Tani, S. (toim.) 2010. Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Jarasto, P. & Sinervo, N. 1997. Elämää varten. Alle kouluikäisen lapsen maailma. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kalaja, S., Porevirta, J., Tanhuanpää, S. & Välimaa, R. 2006. Ote 2. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä – miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Juvenes Print.
- Karrasch, M., Lindblom-Ylänne, S., Niemelä, R., Päivänsalo, T-M. & Tynjälä, P. 2011. Lukion psykologia 2. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Keltikangas-Järvinen, L. 1994. Hyvä itsetunto. 3. p. Juva: WSOY.
- Keskinen, S. & Hopearuoho-Saajala, K. 1994. Pojat päivähoitossa. Tampere: Tammerpaino Oy.
- Korvajärvi, P. 2010. Sukupuolistunut ja sukupuolistava työ. Teoksessa: T. Saresma (toim.), L-M. Rossi (toim.) & T. Juvonen. (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino, 183–196.
- Kuusipalo, J. 2002. Mikä on se tasa-arvo, jota tasa-arvopolitiikka tavoittelee? Teoksessa A-M. Holli, T. Saarikoski & E. Sana. (toim.). Tasa-arvopolitiikan haasteet. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Sosiaali- ja terveysministeriö. Vantaa: WSOY, 208–220.
- L 19.1.1973/36, 2 a §. Varhaiskasvatuslaki. [Viitattu: 12.3.2017].
- Mäkinen, P. 2012. Selvitys sukupuolivähemmistöjen asemasta. Tasa-arvo valtuutetun toimisto [Verkkajulkaisu.] Tasa-arvovaltuutetun toimisto. [Viitattu 25.3.2017]. Saatavissa: <https://www.tasa-arvo.fi/documents/10181/34936/Selvitys+sukupuolivahemmistojen+asemasta.pkuusidf/4c84684f-8c6c-484f-a7e5-bfda8d06e9a6>

- Nissinen, J. 2006. Seksuaalisuuden ja sukupuolikokemusten moninaisuus – seksuaalinen suuntautuminen. Teoksessa: Apter, D., Kaimola, K. & Väisälä, L. Seksuaalisuus. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 129 – 156.
- Opetusministeriö, 1984. Mies-nainen-ihminen. Tieteen näkemyksiä sukupuolten eroista ja tasa-arvosta. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Paajanen, A. (suom.) 2012. Vauvasta leikki-ikäiseksi. Kysymyksiä ja vastauksia lastenhoidosta. Jyväskylä: Gummerus.
- Pechter, C. 2007. Being boys, being girls: Learning masculinities and femininities. Berkshire: Open University Press.
- Pirskanen, H. 2006. Ruumiillistuvat sukupuoli-identiteetit pelissä. Teoksessa: P. Rautio & M. Saastamoinen. Minuus ja identiteetti. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print, 90–122.
- Reisby, K. 1998. Sukupuoliherkkä pedagogiikka. Teoksessa: Arnesen, A-L. (päätoim.) Eroja ja yhtäläisyyksiä. Sukupuoli pedagogisessa ajattelussa ja käytännössä. Helsinki: Yliopistopaino.
- Robinson, K.H. & Diaz, C. J. 2006. Diversity and difference in early childhood education. Issues for theory and practice. Berkshire: Open University Press.
- Salonen, M. 2011. Sukupuoli ansassa. Teoksessa: A. Oksanen & M. Salonen. (toim.) Toiminnallisia loukkuja: Hyvinvointi ja eriarvoisuus yhteiskunnassa. Tampere: Tampereen yliopistopaino OY, 131–153.
- Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa. 2014. [Verkkosivu]. Naisasialiitto Unioni. [Viitattu 6.8.2017]. Saatavissa: <http://www.naisunioni.fi/index.php?k=15805>
- Syrjäläinen, E. & Kujala, T. 2010. Sukupuolittainen tasa-arvokasvatus: vaiettu aihe opettajakoulutuksessa ja koulun arjessa. Teoksessa: M. Suortamo, L. Tainio, E. Ikkävalko, T. Palmu & S. Tani. (toim.): Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus, 25–40.
- Tasa-arvoinen varhaiskasvatus. 2014. [Verkkosivusto]. Naisasialiitto Unioni [Viitattu 6.8.2017]. Saatavilla: <http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/mina-ja-kulttuuri/tervetuloa/>
- TASOVA - Tasa-arvoa aluekehitykseen. 2016. [Verkkosivu]. Naisasialiitto Unioni. [Viitattu 6.8.2017]. Saatavilla: <http://www.naisunioni.fi/index.php?k=116289>
- Teräs, T. 2012. Kasvattajan puhe sukupuolittavana käytäntönä. Teoksessa: O. Ylitapio-Mäntylä. Villit ja kiltit: Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. Jyväskylä: PS-kustannus, 103–124.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus.

- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Opetushallitus. Juvenes Print. Suomen Yliopistopaino Oy. Tampere.
- Vilkka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- Ylitapio-Mäntylä Outi 2009. Lastentarhanopettajien jaettuja muisteluja sukupuolesta ja vallasta arjen käytännöissä. Acta Universitatis Lapponiensis 171. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Ylitapio-Mäntylä, O. 2009. Hoivaa, opettajuutta ja johtajuutta – Lastentarhanopettajan liikettä päiväkodissa. Teoksessa H. Ojala, T. Palmu & J. Saarinen (toim.) Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa. Tampere: Vastapaino, 91–102.
- Ylitapio-Mäntylä, O. 2011. Kasvatuksen sukupuolistavia käytäntöjä päiväkodissa. Teoksessa: E. Hujala & L. Turja. (toim.): Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 274–284.
- Ylitapio-Mäntylä, O. 2012a. Leikillä ja toiminnalla ei ole sukupuolta. Teoksessa: O. Ylitapio-Mäntylä. Villit ja kiltit: Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. Jyväskylä: PS-kustannus, 71–90.
- Ylitapio-Mäntylä, O. 2012b. Sukupuolittuneet käytännöt varhaiskasvatuksessa. Teoksessa: O. Ylitapio-Mäntylä. Villit ja kiltit: Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. Jyväskylä: PS-kustannus, 15–30.
- Ylitapio-Mäntylä, O. 2012c. Tasa-arvo ja sukupuoli varhaiskasvatus- ja opetussuunnitelmissa. Teoksessa: O. Ylitapio-Mäntylä. Villit ja kiltit: Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. Jyväskylä: PS-kustannus, 55–70.
- Ylitapio-Mäntylä, O. 2012d. Yhtäläiset mahdollisuudet toimia, kasvaa ja oppia. Teoksessa: O. Ylitapio-Mäntylä. Villit ja kiltit: Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. Jyväskylä: PS-kustannus, 9–14.

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomakkeen saatekirje

Liite 2. Kyselylomake

LIITE 1 Kyselylomakkeiden saatekirje

Kyselylomake sukupuolisensitiivisyydestä varhaiskasvatuksessa

Hyvä kasvattaja,

Olemme Seinäjoen ammattikorkeakoulun sosionomi-opiskelijoita Essi Mäki-Mantila ja Ella Tiisjärvi. Teemme opinnäytetyötä Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatukseen sukupuolisensitiivisyydestä ja sen toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa.

Tutkimuksemme tavoitteena on tuottaa yhtenäistä tietoa työntekijöiden käsityksistä sukupuolisensitiivisestä työstä päiväkodissa. Yksi syy aihevalinnalle ja tutkimuksen tärkeydelle on vuonna 2015 uudistunut varhaiskasvatuslaki, jossa yhdeksi keskeiseksi tavoitteeksi on määritelty sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen.

Kyselylomakkeessa on 17 kysymystä, osa niistä on avoimia kysymyksiä, joihin saat vastata omin sanoin. Lisäksi on muutama monivalintakysymys, joissa ympyröit yhden/useamman vastauksen, mikä kuvaa omaa mielipidettäsi ja/tai kokemustasi parhaiten. Monivalintakysymyksissä on myös muutamassa vastausvaihtoehdossa tarkentava kysymys, mihin voit vastata omin sanoin.

Kyselyjen lisäksi haastattelisimme mielellämme teitä kasvattajia, joten innokkaat vapaaehtoiset voivat ilmoittaa halukkuudestaan seuraavaan sähköpostiosoitteeseen: ella.tiisjarvi@seamk.fi

Ohessa olevan kyselylomakkeen täyttäminen ei vie kasvattajalta kauaa aikaa, ja on tutkimuksemme kannalta erittäin tärkeää, että saamme kattavasti vastauksia, joten kiitos etukäteen innokkuudestanne vastata ja edesauttaa näin meidän tutkimuksemme mutkatonta etenemistä. 😊 Kyselylomakkeet vastauksineen noudetaan päiväkodiltanne mennessä.

LIITE 2 Kyselylomake**Mikä on ammattinimikkeesi ja koska olet valmistunut?**

Lastenhoitaja

Lastentarhaopettaja

Avustaja

Jokin muu, mikä?

1. Oletko saanut koulutuksessasi tietoa tasa-arvokasvatuksesta?

Kyllä

Ei

En osaa sanoa

2. Mitä kautta olet saanut työssäsi tietoa tasa-arvokasvatuksesta?

a) Koulutuksista

b) Työkavereilta

c) Esimieheltä

d) Varhaiskasvatussuunnitelmasta

e) Varhaiskasvatuslaista

f) Virallisista asiakirjoista

g) Muuta kautta, mistä?

h) En ole saanut työssäni tietoa

3. Mitä sinun mielestäsi tarkoitetaan sukupuolisensitiivisyydellä?

4. Miten mielestäsi kasvattajan pitäisi tukea lasten sukupuolten tasa-arvoa?

5. Näkyykö teidän päiväkodissanne tyttöjen ja poikien erot, missä asioissa?

- a) Leikeissä
- b) Leluissa päiväkodissa
- c) Lasten omissa leluissa
- d) Lasten puheissa
- e) Lasten vaatteissa
- f) Suosikkiohjelmassa
- g) Vanhempien toiveissa
- h) Tunteiden ilmaisussa
- i) Muussa, missä?

6. Miten teidän päiväkodissanne suhtaudutaan tyttöjen ja poikien välisiin eroihin?

7. Kuinka suuri merkitys mielestäsi sukupuolirooleilla on lasten kasvun ja kehityksen kannalta asteikolla 1-5? (1 ei merkitystä, 5 erittäin suuri merkitys)

1 2 3 4 5

8. Mitkä asiat mielestäsi vaikuttavat sukupuoliroolien muodostumiseen?

- a) Kulttuuritausta
- b) Uskonto
- c) Media
- d) Vanhemmat
- e) Sisarusuhteet
- f) Harrastukset
- g) Lelut
- h) Vaatteet
- i) Arvot
- j) Biologia
- k) Muut asiat, mitkä?

9. Oletko havainnut, että lapsen ohjautuvat itse sukupuolen mukaisiin toimintoihin?

Kyllä olen havainnut, miten?

En ole havainnut

En ole selkeästi havainnut

En osaa sanoa

10. Millaisia ajatuksia/tunteita sinulla kasvattajana herää, kun puhutaan sukupuolten tasa-arvosta?

- a) Positiivisia
- b) Negatiivisia
- c) Epätietoutta
- d) Ristiriitaisuutta
- e) Innostuneisuutta
- f) Neutraalit ajatukset
- g) Mahdollisuutena työssä
- h) Esteenä työssä
- i) Muita, mitä?

11. Millä keinoin mielestäsi työyhteisössäsi tuetaan lasten sukupuolten tasa-arvoa?

- a) Vapaamuotoinen leikki
- b) Lapsen itseilmaisu
- c) Roolileikit
- d) Tasa-arvoiset lelut
- e) Toiminta molemmille sukupuolille sopivaa
- f) Lapsen tunneilmaisu
- g) Kasvattajan esimerkki
- h) Erilaisuuden hyväksyminen
- i) Muita keinoja, mitä?

12. Millaisia havaintoja olet tehnyt siitä, kuinka sukupuoli vaikuttaa kasvattajan ja lapsen väliseen kohtaamiseen?

13. Jos lapsi haastaa sukupuolittuneen jaottelun, miten päiväkodissanne tilanteessa toimitaan?

14. Missä tilanteissa mielestäsi kasvattajan tulee huomioida lapsen sukupuoli?

- a) Ohjaustuokiot
- b) Ulkoleikit
- c) Sisäleikit
- d) Roolileikit
- e) Pukeutuminen
- f) Wc-käynnit
- g) Askartelut
- h) Opetustilanteet
- i) Pienryhmätilanteet
- j) Ryhmien muodostaminen
- k) Ruokailu
- l) Nukkumisjärjestys
- m) Päiväunet
- n) Kaverisuhteet
- o) Konfliktitilanteet
- p) Muissa tilanteissa, missä?

15. Kuinka tärkeänä pidät sukupuolisensitiivisyyttä ja sukupuolten tasa-arvoa asteikolla 1-5? (1 en pidä tärkeänä, 5 pidän erittäin tärkeänä)

1 2 3 4 5

16. Minkälaista tietoa kaipaisit sukupuolisensitiivisyydestä ja tasa-arvokasvatuksesta?

- a) Teoriatietoa
- b) Käytännön tietoa
- c) Konkreettisia esimerkkejä
- d) Menetelmiä
- e) Koulutusta
- f) Oppaita arkeen
- g) Muuta, mitä?

17. Vapaa sana aiheen käsittelyä ja/tai palautteen antamista varten

Kiitos vastauksestasi! 😊